

HET MIJNREGLEMENT VOOR HET STAATS LAND VAN DAELHEM VAN 1668

EN ENIGE TOELICHTENDE STUKKEN

DOOR

DR G. W. A. PANHUYSEN



OVERGEDRUKT UIT:
MISCELLANEA MGR DR P. J. M. VAN GILS
PUBLICATIONS DE LA SOCIÉTÉ HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE
DANS LE LIMBOURG
DEEL LXXXV (1949)

HET MIJNREGLEMENT VOOR HET STAATS LAND VAN DAELHEM VAN 1668 EN ENIGE TOELICHTENDE STUKKEN

DOOR

DR G. W. A. PANHUYSEN.

Bij het sluiten van de Vrede van Munster op 30 Januari 1648 tussen Spanje en de Republiek der Verenigde Nederlanden werd over het lot der Landen van Overmaze, Valkenburg, 's Hertogenrade en Daelhem geen definitieve beslissing genomen. In artikel 3 van het Vredestractaat werd bepaald, dat „de selve sullen blijven in den Staet in de welcke die sich tegenwoordich vinden, ende in cas van dispute en controversie, sal de selve gerenvoyeert worden aan de Chambre-mipartie”. Hierdoor werd een toestand van onzekerheid en wanorde in de Landen van Overmaze bestendigd, welke aanleiding gaf tot vele moeilijkheden. Aan de onhoudbare situatie kwam eerst een einde, nadat in 1658 de grondslag voor een definitieve verdeling der landen werd gelegd, door de overeenkomst, dat de beide mogendheden elk de „geregte helft” dezer landen zouden krijgen: op deze basis is daarna door het Partage-tractaat van 26 December 1661 een blijvende regeling tot stand gekomen, welke de rust en orde in deze streken herstelde. De solemnele inbezitneming van de Staatse Landen van Overmaas door de Gedeputeerden der Staten-Generaal vond plaats tijdens een generale vergadering van de Staten der drie Landen te Maastricht op 22 October 1663 ¹⁾).

Het Partage-tractaat van 1661 bepaalde o.a.: „Dat van gelijcken de meer hooch-gemelte Heeren Staten-Generael uyt den Lande van Daelhem in vollen vrijen eygendom, superioriteyt ende souverainiteit sullen hebben, houden en besitten, eeuwichlijck ende erfelijck voor haer ende hare nakomelingen, het casteel ende de stadt van Daelhem, ende voorts de bancken, heerlijckheden ende dorpen van Trembleur, Olne, Bombaïj, Fenneur, Cadier ende Oest, met

¹⁾ Mr J. J. DE WIT en A. J. A. FLAMENT, *De vorming der heerschappijen op het grondgebied van Limburg*, in *Public. de Limb.* dl 47 (1911) blz. 79-87.

alle gehuchten, ressorten, jurisdictien, gerechtigheden, leenen, van allagiën, beeden, domeijnen, ende andere regaliën ofte revenuen, van wat natuыр ende hoedanigh oock de selve soudēn mogen sijn ghenoomt, daertoe specterende...²⁾.

De heffingen van de inkomsten uit de domeinen zouden volgens een bepaling in het tractaat „voortaen ten behoef van yeder van de hooge Par-tyen separaet beginnen te loopen” vanaf 1 December 1661³⁾.

De Staatse Landen van Overmaze kwamen als Generaliteitsland onder het bestuur van de Staten-Generaal en van de Raad van State en reeds van kort na 1661 dateren dan ook de ernstige bemoeiingen van deze lichamen met het mijnwezen in het Staats Land van Daelhem, welke tenslotte uitliepen op het uitvaardigen van het mijnreglement van 1668⁴⁾.

Op 12 Januari 1664 richtte de ontvanger der domeinen in het Staats Land van Daelhem, Rutger van Ylem, een schrijven tot de Raad van State⁵⁾, waarin hij wees op de kolenrijkdom van dit land, een korte beschrijving gaf van de bestaande ontginningen en dan de noodzakelijkheid betoogde van de uitvaardiging van een reglement op de exploitaties der kolenvelden, dat een einde zou moeten maken aan de „misbruiken”, welke tot nu toe in het Land van Daelhem op dit gebied bestonden en waardoor de inkomsten voor de Domeinen aanmerkelijk zouden kunnen stijgen. Het „misbruik” dat Van Ylem noemt, bestond hierin, dat de ontdekker van een kolenlaag deze in het Land van Daelhem niet verder mocht exploiteren dan onder zijn eigen land, en dus niet gerechtigd was de exploitatie daarvan onder de landen van andere grondeigenaars voort te zetten, vóórdat hem daartoe door de grondeigenaars concessie was verleend; dit was ook „tot groote disordre, ende incommiditeyt van 't gemeene beste” in het Land van Luik gebruikelijk geweest, totdat Ernest, prins-bisschop van Luik door het uitvaardigen van een reglement in het jaar 1582 hierin had voorzien⁶⁾ en „'t land van Luyck

²⁾ *Public. de Limb.* dl 47 (1911), blz. 83.

³⁾ *Public. de Limb.* dl 47 (1911), blz. 84.

⁴⁾ Mijn collega de heer J. M. van de Venne te Maastricht vestigde, in verband met de studie, welke ik maak van de geschiedenis der Domaniale Mijn te Kerkrade, voor de eerste maal mijn aandacht op dit Mijnreglement van 1668, dat hij herhaaldelijk in de Zuid-Limburgse schepenbanks-registers geciteerd vond; hij publiceerde zelf een artikel over dit reglement in *Steenkool, Bedrijfs-tijdschrift van de Nederlandse Steenkolenmijnen*, 3e jrg (1948) no 16, blz. 392-393: *Nederlands mijnreglement uit 1668*.

⁵⁾ Zie nr I, hierna blz. 536. — Rutger van Ylem was ontvanger (rentmeester) der domeinen van de Staten-Generaal in de Staatse Landen van Overmaas vanaf 9 April 1650 tot kort na 16 Nov. 1668. *Public. de Limb.* dl 50 (1914) en dl 51 (1915), index i.v.: Ylem, R. van. Op 16 Nov. 1668 is hij nog in leven; op 5 Juni 1670 wordt over hem gesproken als „wijlen den ontvanger van Ylem”. *Publ.* dl 51 (1915), blz. 197 en 205. Zijn benoeming tot ontvanger op 9 April 1650 wordt vermeld in de „*Generale Index op de Handelingen en Resolutien van de Ho. Mo. H.H. Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden a° 1576-1699*”, dl 5, Letter M, fol. 67^{vo} (Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Arch. Stat.-Gen. nr 344).

⁶⁾ Bedoeld is de ordonnantie van 22 Dec. 1581, van kracht verklaard op 20 Januari 1582; zij is uitgegeven o.a. in het „*Recueil des Ordonnances de la Principauté de Liège*”, II^{me} Serie (1507-1684), t. II (par M. L. POLAIN; Bruxelles, 1871) pp. 11-12.

in 't trecken van koolen reputabel gemaect” had. Onder andere bepaalde dit Luikse reglement van 1582, dat de vinder van een kolenlaag deze zou mogen exploiteren ook onder de landerijen van een andere grondeigenaar tegen betaling van de tachtigste penning van alle onder deze landerijen gedolven kolen, buiten de vergoeding van de aan de landerijen aangebrachte schade.

Na bestudering van het bovengenoemde schrijven van Van Ylem en van het door hem medegezonden ontwerp-reglement „raeckende het graven van Coolcuylē”, besloot de Raad van State bij resolutie van 25 Januari 1664 aan Van Ylem, onder terugzending van het reglement, op te dragen om na te gaan, of de inhoud van zijn ontwerp conform was aan de rechtsgebruiken, welke op dit gebied bestonden in de omliggende landen, speciaal in het Bisdom Luik en in het Hertogdom Limburg⁷⁾.

Rutger van Ylem volbracht de hem opgelegde taak en onderzocht, welke rechtsgebruiken van kracht waren bij de ontginning der kolenvelden in het Land van Luik, in het hertogdom Limburg en tenslotte in de hertogdommen Gulick en Berg, waar hij speciaal het mijnrecht van Eschweiler en van het Land van Cornelimunster bestudeerde. Hij bracht aan de Raad van State verslag uit over zijn bevindingen in een schrijven van 25 Maart 1664 en drong aan het slot hiervan opnieuw aan op het uitvaardigen van een mijn-reglement voor het Land van Daelhem⁸⁾; zijn schrijven was vergezeld van de rechtsgeleerde adviezen, welke hij uit de genoemde landen ontvangen had⁹⁾.

De Raad van State heeft daarna blijkbaar nog geruime tijd nodig gehad om tot een definitief besluit te komen. Toch had hij alle reden om de regeling van deze zaken te bespoedigen.

Uit andere correspondentie van Rutger van Ylem met de Raad van State, daterende van 21 Maart, 9 en 24 Mei 1664 blijkt immers, hoe Van Ylem zich met veel energie beijverde, om behalve de steenkool ook eventuele andere mineralen in de bodem van het Land van Daelhem te doen opsporen en in exploitatie te brengen, en dat hij ten bate van 's lands Domeinen reeds eer lood- en een ijzermijn op het gebied onder de schepenbank Olne in werking had gesteld, welke zeer goede resultaten beloofden¹⁰⁾.

Waarschijnlijk onder invloed van deze successen moeten omstreeks deze tijd Johan Joachim de Jacobi en consorten hun request hebben ingediend waarin zij verzochten hun octrooi te willen verlenen tot het opsporen en ontginnen „van alle soorten van mineralen, egeene uytgesondert” in de Staatse Landen van Overmaze. De Raad van State heeft aan de aanvrager

⁷⁾ Zie nr II, hierna blz. 538.

⁸⁾ Zie nr IV, hierna blz. 540-544.

⁹⁾ Zie nrs IV A-E, hierna blz. 544-551.

¹⁰⁾ Zie nrs III, V en VI, hierna blz. 538-539, 551-557.

en hun erfgenamen dit octrooi inderdaad voor een tijd van vijftig achtereenvolgende jaren verleend bij resolutie van 23 December 1665¹¹⁾.

Het octrooi werd verleend voor het delven naar lood, zilver, ijzer, zwavel, koper, tin en alle andere mineralen, met uitzondering van het kalamijn (zink-erts), waarvan de exploitatie voor de Staat gereserveerd werd¹²⁾.

Toen de Raad van State dit octrooi verleende, was de verordening op het mijnwezen, waarom Rutger van Ylem reeds ongeveer twee jaar eerder gevraagd had, nog steeds niet uitgevaardigd. De gevolgen daarvan bleven niet uit; en bij zijn pogingen om de mineralen op te sporen werd Johan Joachim de Jacobi in die mate door de eigenaars van de gronden gehinderd, dat er zelfs ernstige ongeregelheden ontstonden; zodat ook De Jacobi nu krachtig aandrang op reglementering van het delven naar mineralen.

En blijkbaar hebben eerst deze moeilijkheden de Raad van State er toe gebracht definitieve maatregelen te nemen: op 18 Februari 1668 werd het lang begeerde mijnreglement op het delven naar mineralen en steenkolen in het Land van Daelhem uitgevaardigd¹³⁾; onder de titel „Reglement et Ordonnances du Conseil d'Estat des Provinces Unies du Pays-Bas pour les mineraux & houilleries du Pays & Compté de Daelhem Outremeuse” werd het in 1668 uitgegeven en gedrukt bij Hillebrandt van Wouw, te 's Gravenhage.

Deze uitgave blijkt echter zeer zeldzaam te zijn. Van de Venne deelde in zijn bovengenoemd artikel reeds mede, dat een enkel exemplaar ervan bewaard wordt op het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage, in het archief van de Staten-Generaal¹⁴⁾.

Hoewel mij bleek, dat het mijnreglement van 1668 ook is uitgegeven in het derde deel van het „Groot Placaetboek” der Staten-Generaal in 1683¹⁵⁾, blijft het toch van groot belang, dat Van de Venne de aandacht opnieuw hierop gevestigd heeft, want zowel in de oudere, als in de nieuwe literatuur

¹¹⁾ Zie nr VII, hierna blz. 557. — Johan Joachim de Jacobi kocht op 23 December 1680 van Johan Max. Ch. Arn. graaf van Hoensbroek-Geul voor 20.000 gulden brabantse het kasteel en land Blankenberg en de heerlijkheid Cadier, beide gelegen in het Staats Land van Daelhem, onder de tegenwoordige Ned.-Limburgse gemeente Cadier en Keer; hij verhuurde Cadier als leen in Daelhem op 15 April 1681. Jean Joach. de Jacobi vestigde zich daarop in het kasteel Blankenberg en nam de titel aan „Heer van Cadier en Blankenberg”; het geslacht De Jacobi bleef in het bezit van beide lenen tot 30 Juli 1782. *Publ. de Limb.* dl 13 (1876), blz. 147, 165-166; dl 67 (1931), blz. 70-71. *Versl. omt. 's Rijks Oude Archieven*, dl 31 (1908), blz. 565 en 567.

¹²⁾ Dat onder dit octrooi de steenkolen niet begrepen waren, blijkt niet alléén uit het feit, dat zij in het octrooi in het geheel niet genoemd worden, maar vooral hieruit, dat in het mijnreglement van 1668 (zie nr VIII) tegelijkertijd het octrooi voor het delven van mineralen voor Johan Joachim de Jacobi uitdrukkelijk bevestigd wordt (in artikel III), maar daarnaast het recht van een ieder tot het opsporen van steenkool even nadrukkelijk wordt vastgelegd (in de artikelen VIII-XI).

¹³⁾ Zie nr VIII, hierna blz. 558-572.

¹⁴⁾ In *Steenkool. Bedrijfstijdschrift van de Nederl. Steenkolenmijnen*, 3e jrg (1948) blz. 392. De heer Van de Venne stelde mij zijn fotocopie van dit exemplaar ter beschikking; ik zeg hem daarvoor ook op deze plaats hartelijk dank.

¹⁵⁾ *Groot Placaet-boeck, vervattende de placaten, ordonnantien ende edicten van de Hoogh Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, etc... bijeengebraght... door Mr. CORNELIS CAU ende Mr. SIMON VAN LEEUWEN.* Deel III ('s Gravenhage, 1683), blz. 1377-1382.

over het mijnwezen is, voorzover ik tot nu toe kon nagaan, dit reglement onbesproken en onbekend gebleven.

Het Reglement is het oudste Nederlandse mijnreglement, dat wij kennen; het is ook om zijn inhoud zeer belangrijk geweest voor het mijnwezen in het Land van Daelhem en in de Staatse Landen van Overmaze in hun geheel, waar het tot in 1795 bleef gelden, toen deze streken bij de Franse Republiek werden ingelijfd, en de mijnen voortaan vielen onder de Franse mijnwet van 28 Juli 1791, welke alle in de bodem voorkomende mineralen ter beschikking van de natie stelde^{15a)}; daarom lijkt het mij onder de gegeven omstandigheden gerechtvaardigd het hier opnieuw uit te geven, vergezeld van enige andere stukken betreffende dit mijnwezen, welke ik in het archief van de Raad van State op het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage mocht vinden, en welke de geschiedenis van het ontstaan van het reglement op duidelijke wijze toelichten.

Een meer gedetailleerde behandeling van de inhoud van het Reglement hoop ik elders te geven.

^{15a)} Dr W. GIERLICH, *Over de Mijnbouw der abdij Kloosterrade in Rolduc's Jaarboek 1937*, blz. 46 (overdruk); H. J. M. W. DE QUARTEL, o.c. (hierna blz. 543, n. 26) blz. 10. J. M. VAN DE VENNE in *Steenkool. Bedrijfstijdsch. v.d. Nederl. Steenkolenmijnen*, jrg 4 (1949) nr 6, blz. 124 en 126. — In het octrooi op 29 April 1789 door de Staten-Generaal verleend aan Johan Arnold van Clermont, dat door VAN DE VENNE l.c. genoemd en besproken wordt, staat woordelijk: „... is goed gevonden en verstaan, dat aan den suppliant zal worden verleend, zooals aan hem verleend wordt mits deesen, permissie om op den voet van het Reglement van den 18 Februarij 1668, in desselfs grond genaamt de Klopdrisse gelegen binnen de Banke Vijlen, ter plaatze Kamerik, koolkuijlen te mogen maken en deselve binnen het district van gemelde Banke overal te mogen vervolgen en extenderen ter plaatze daar zulks met hoop van succes door den suppliant zal kunnen ondernomen worden”. *Gichtregister der Hoofdbanken Holset, Vaals en Vijlen*, 1788-1792, blz. 170, Rijksarchief in Limburg, Maastricht.

De ontvanger van de domeinen in de Staatse Landen van Overmase, Rutger van Ylem, verzoekt de Raad van State een reglement op de exploitatie van steenkolenmijnen in het Land van Daelhem te willen vaststellen. — Maastricht 12 Januari 1664.

Edele Mogende Heeren. Mijn Heeren.

Vermits de jegenwoordige partages der drie Landen van Overmase mij te meer geanimeert ende verplicht vindende tot recherche der beneficien van U Ed. Mo. domeijnen in de desen-aengaende U Ed. Mo. toegevalen partages onder 't district van mijn ampt,

soo bevinde naar in dese gedaene ondersouck de bancke Trembleur ende heerlijkheijt Feneur, Lande van Daelhem, seer met kool-aederen berijckt, daervan eenigen sijn ontgonnen ende in 't licht gebracht door de naevolgende bearbeijt wordende koolcuijlen, namentlijke de koolcuijlen Holland (?) ¹⁶⁾, Kerweer ¹⁷⁾, de la veine de sept poignes, die van Henrij Besche, die van Monsieur Derui, die van Maroul ofte paradis, die van Speche ¹⁸⁾, ende de koolcuijle Cochon, sijnde de rijkste kool-aeder die is ofte kan gevonden worde, haer verthoonende, gelijk een lijff van een vercken, sijnde de rugge van de kool-aeder van harde koolen, ende beijden de vleugels geformeert als een buijk van een vercke van sachte koolen;

soo dat uiijt de voorss. ende anderen in de banck van Olne weijnich gelegen koolcuijlen jaerlijcx merckelijke voor U Ed. Mo. soude konnen geproffiteert worde, in cas U Ed. Mo. de souckers ende meesters van de koolcuijlen, als mede mijn ampt, gelieffden te begenadigen met een reglement over 't soucke ende trecke der koolen onder U Ed. Mo. partage in 't voorss. Land van Daelhem;

als wanneer noch meer kool-aederen sullen uiijtgesocht, ontgonnen ende in 't licht gebracht worden;

want een ieder (vermits de noch in de voorss. graafschappe van Daelhem geuseert wordende desenthelve disorders) tottet soucken der kool-aederen gediscourageert worden, uiijt oorsaecke den soucker der koolen, een kool-aeder met groote onkosten uiijtgevonde hebbende, niet verseeckert en is

¹⁶⁾ Holland, vermoedelijk een verschrijving voor „Bolland”, de naam van een beekje onder Trembleur en Feneur, waaraan misschien de naam voor deze steenkolenmijn werd ontleend.

¹⁷⁾ Kervoer, gehucht onder Feneur. Zie AM. DE RYCKEL, *Les communes de la Province de Liège*. Liège 1892.

¹⁸⁾ Speche, Spesse is waarschijnlijk het tegenwoordige gehucht „La Supexhe” onder de gemeente St Remij (zie J. CEIJSENS, *Les bans, seigneuries laïques et immunités ecclésiastiques du pays de Dalhem, spécialement au XVe siècle* (Liège, 1929) p. 115).

sijn kosten wederom mettet trecke der koolen te sullen connen repeteren, door dien een uiijtvinder van de kool-aeder de selve (volgens jegenwoordige misbruijk) niet verder en mach vervolgen, als onder sijn eijge land, ende moet blijven stuijten aen de landerijen van een ander, tot dat hij sijn moet sal geworve hebbe ¹⁹⁾;

gelijk voor dese in de Lande van Luijck oock inordentelijke, tot groote disordre ende incommoditeijt van 't gemeene beste, is geuseert geworde geweest;

daar tegens Ernestus, prince van Luijck, in de jaere 1582 heeft gelieve te versien, ende 't Land van Luijck in 't trecke van koolen reputabel gemaect, bij het emaneren van een desen aengaende Reglement ²⁰⁾; gelijk onder andere pointen geordonneert word, dat een koolaeder-soucker ende -vinder de uiijtgevonde kool-aeder sal vermogen te vervolgen onder de landerijen van een ander, mits betalende boven de aen de landerijen te doene schade den t'achtichste penningh van allen onder een anders landerijen te trecke koolen.

Ende sijn U Ed. Mo. regalen over het trecken der koolen bestaende in de onder de wegen ende gemeenten getrocken wordende koolen, ende het leijden ofte leggen der xhorres ofte waterstollen door ofte onder de wegen ende gemeenten; als mede over het uiijtwerpen van wateren, haar uiijt de kool-aederen dechargerende, door de voorss. xhorres ofte waterstollen in U Ed. Mo. rivierkens;

competerende U Ed. Mo. van de onder de wegen ende gemeenten getrocken koolen den derden penningh vrijgelt; ende voorts den een en t'sestichste penningh van 't recht van de xhorres; ende den hondertste penningh alle beijden mede vrijgelt over 't uiijtwerpen van 't water in U Ed. Mo. voorss. rivierkens;

daerover ick de meesters van de voorss. koolcuijlen alreden hebbe gedaen sommeren, uiijt crachte van Haer Ho. Mo. hiertoe den 25. Julij 1661 tenderende geëmaneert placcaet ²¹⁾, ende U Ed. Mo. desen-aengaende onderdanichst ontfangene bevel in date den 7 November jonghstleden.

Edoch sal allen voirderen desenthelve proceduren surchere, tot dat U Ed. Mo. mij in dese nader sullen hebben gelieven te regleren ende te ordonneren met begin van wat tijt U Ed. Mo. voorss. regalen sullen ingevoirdert, ende mogen ontfangen worden.

¹⁹⁾ D.w.z.: totdat hij van de grondeigenaar een concessie tot exploitatie van de steenkolen zal verkregen hebben (van het duitse „muten” = concessie aanvragen).

²⁰⁾ Zie hiervoor blz. 532, noot 6.

²¹⁾ „Waerschouwinghe, waer bij alle degeene, die eenige domeijnen etc. pretenderen ende besitten in den Lande van Brabandt, ressort van dese Staet, belast werden hare originele octroyen als anders. over te brengen”; afgedrukt in het *Groot-Placcaetboek* van de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden, dl II, col. 2661-2662; herhaald op 26 Oct. 1661 en 15 Febr. 1662: o.c. dl II, col. 2759-2760 en col. 2801-2804.

Ende sal Godt Almachtich bidde U Ed. Mo. te willen zegene met voorspoedige Regieringe, ende langhdurich leven, als mede dat ick sal moge sterve, Edele Mogende Heeren, U Ed. Mo. ootmoedichste ende onderdanichste dienaer,

Maastricht de 12e Januarij 1664.

(get.) R. van Ylem.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 622.)

II.

Resolutie van de Raad van State betreffende een mijnreglement voor het Land van Daelhem. — 25 Januari 1664.

Naar gehoort rapport van de examinatie der ontvangen missive van ont-fanger Rutger van Ylem van den 12de deses ²²⁾ ende het bijgesonden reglement raeckende het graven van coolcuylen is goetgevonden te schrijven aen den ont-fanger van Ylem met wederseyndinghe van het reglement, dat sal hebben te nemen consultatiën in de quartieren aldaer ende specialijk tot Luyck ende Limborch daer eenige mijnen van coolen vallen off het voirsr. reglement de rechten van den Landen aldaer conform is, ende specialijk als voorsoverre het soude raeken het ondergraven van de landen der particulieren, om 't selve gesien naerder geresolveert te worden.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 85, fo 54^{vo}.)

III.

Schrijven van de ontvanger der domeinen, Rutger van Ylem, aan de Raad van State betreffende de exploitatie van een ijzermijn onder de schepenbank Olne in het Land van Daelhem. — Maastricht, 21 Maart 1664.

Edele Mogende Heeren. Mijn Heeren.

Bij occasie, dat ick dickwils in de Bancke Olne, Lande van Daelhem Overmase, moete vaceren omtrent de aldaar (door) U Ed. Mo. met goede apparentie bearbeijd wordende lootbergh, mij door ervaren aen de hand

²²⁾ Zie nr I, hiervoór blz. 536-538.

hebbende berghluijden geraden sijnde mede een schaght ofte twee te doen schiete op ijser;

ende op vertrouwe dat U Ed. Mo. goede intentie is, dat ick U Ed. Mo. proffeijt omtrent der selver domeijnen sal moge vervolgen, soo het dijen-aengaende geluck mij sal komen t'ontmoete,

derhalve mij dan oock vervrijmoedicht hebbende onder hasarderinge van *alleen derthien rijcxdaelders* twee schaghten op ijser te doen sincken, ende op twee en veertig voeten diepte geraeckt sijnde op de ijserestreeck ofte aeder van dien,

soo hebbe ick de berghluijden onder U Ed. Mo. welbehagen aenbesteed het *ijser* voirders te bearbeijden, ende een karre ofte *twintich* vaten ijsers van de grond uuijt te wercken, ende boven te brengen voor twee schellingen, om alsoo, wanneer vier ofte vijffhondert karren ijsers sullen getrocken sijn, de selven op den ijserbergh publicquilijske naar behoorlijcke alomme notificatie op te vejlen, ende aen de meestbiedende te verkoopen;

ten eijnde van alsdan te konnen vernemen, met wat proffeijt U Ed. Mo. het uuijtgevonde ijser sullen connen doen uuijtwercken, ende trecken; twelcke ick gissche te sullen geschiede met vijff ofte ses schellinghen proffeijt op ieder karre, als leggende dese ijsermine seer commodieus, ende maar een halff uuijre van de rievier, daar 't selve minerael sal konnen ingescheept, ende in anderhalff uuijre aen de ijser-ovens gebracht worden; daer ander ijserminerael wel seven, acht ende negen uuijren van de selve ovens sijn gelegen, gelijk ick U Ed. Mo. bij mijn over drie weecken tot overbrenginge van mijn Reeckeninge aldaarcompste nader onderdanichst sal connen berichten.

U Ed. Mo. niettemin ootmoedichst affbiddende der selver in dese onder-tusschen goede intentie, ende bevel om mij daernae te buijgen, als, Edele Mogende Heeren, U Ed. Mo. ootmoedichste ende onderdanichste dienaer

(get.) R. van IJlem.

Maastricht den 21 Meert 1664.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 622.)

De ontvanger van de domeinen in de Staatse Landen van Overmaze, Rutger van Ylem, brengt aan de Raad van State verslag uit over de rechtsgebruiken, geldende bij de exploitatie van de kolenmijnen in het prinsbisdom Luik, in de hertogdommen Gulick en Berg, speciaal in Eschweiler en Cornelimunster, en in het hertogdom Limburg; en dringt opnieuw aan op het invoeren van een mijnreglement in het Staats Land van Daelhem. — Maastricht, 25 Maart 1664.

Edele Mogende Heeren. Mijn Heeren.

Ick hadde volgens mijn aen U Ed. Mo. onderdanichste notificatie in dato den 5e. der voorlede maand Februarij niet getwijffelt, ofte ick soude U Ed. Mo. bevel in dato den 25e Januarij jonghstleden ²³⁾ al over een geruijme tijt hebbe konne effectueren, maar om U Ed. Mo. van allen 't geene mij bij 't voorseijde U Ed. Mo. bevel aenbevolen was, pertinentlijcke geverifieert te connen dienen, soo hebbe echter mij nu eerst daar toe conne bequaem vinde.

Welkenvolgende dan U Ed. Mo. alsnu ootmoedichst sal diene, dat ick bij onderdanichste gehoorsaminge aen U Ed. Mo. voorseijde bevel mij tot Luijck ende Limburgh, gelijk oock tot Eijswiller, Lands van Gulick (als een seer met minerale berijckt quartier) hebbe geïnformeert over de aldaar geacousteerde rechten, ende usantien int trecken der koolen.

Ende eerstelijcke mij geadresseert hebbende tot Luijck aen de heere Oirschock (!), een seer fameus, ende boven anderen uiijt steeckende advocaet, omtrent de coustumen ende usantien int trecken der koolen in de Lande van Luijck, ende vervolgens oock meest in soodanige voorvallende questien geemploijeert wordende;

soo heeft deselve mij gediend van het alhier onder de letter A ootmoedichst geproduceert advis, geconfirmeert bij de heere Carel de Mean, Raadsheer van de geheijme Raden van Sijn Hoocheijt den Heere Prince van Luijck ende Commissaris Deciseur van wegen hoochstgemelte Sijn Hoocheijt binnen de stad Maastricht, gelijk sich oock tottet selve advis gedraecht den heere de Fléron, mede een seer vermaart advocaet.

Bij welck voorseijde advis dan oock betuijght word dat (in conformiteit van mijn den 12e Januarij jonghstleden aen U Ed. Mog. ootmoedichst gediend bericht) een ieder int voorseijde Land van Luijck achtervolgens 't Edict van Ernestus, Prince van Luijck, in dato den 22e December 1582 ²⁴⁾ gepermit-

teert is, voor 't gemeene beste koolen te bearbeijden ende te trecken onder een anders erven, mits betalende alleenlijcke aen de eijgenaars der onder de bevrochte koolbegronde landerijen den een en 'tachtichste penningh vrijgelt van de onder uiijt haar voorseijde landerijen getrocken, ende verkochte koolen.

Want allen verdroncken ende door 't water onmogelijcke te bearbeijden kool-aederen in alle kool-berijckte landen vervallen sijnde aen de Souveraine Princen ofte Heeren van de selve koolberijckte landen, gelijk oock sulcx is confirmerende het alhier onderdanichst onder de letter B geannexeerde, bij mij in de jaare 1656 genomen advis van de Heeren Grandjean ende Peylicpert, in haar leven twee tot Luijck ouden gepractiseerden advocaten;

soo staat dan de vrije dispositie over deselven verdroncken kool-aederen aen de Souveraine Prince ofte Heere van de selve kool-berijckte landen. Weshalve oock ieder Souveraine Prince ofte Heere in desselfs koolberijckte lande soodanige desen aengaende reglementen ende ordonnantien mach ende kan emaneren ende ordonneren, als de selve sal gelieven goet te vinde.

Daeromme oock elck land haar besonderen ordonnantien, ende coustumen is hebbende over 't trecken der koolen.

Gelijk dan (als hiervooren verhaelt ende bewesen) in 't Land van Luijck geregleert ende geaccoustumeert sijnde egualijcke aen de eijgenaars der koolbegronde landerijen te betalen den een en 'tachtigste penningh vrijgelt van allen onder haar landerijen getrocken ende verkochte koolen.

Soo is, contrarie de reglementen ende coustumen des voorseijde Lands van Luijck, in de landen van Gulick ende Bergh in princelijcke geregleerde usantien,

dat een ieder in de selven landen mach koolen soucken, ende de aederen van dien bearbeijden, onder een anders landerijen, sonder de eijgenaars van de selven met koolen begronnen landerijen int minste 't erkennen, als houdende hoochstgemelte Princen 't recht der verdroncken koolen generalijcke ende absoluet aen haar selven.

Der halve in de voorseijde Landen van Gulick ende Bergh geen kool-aederen en mogen ontgonnen worden, als met voorweeten ende kennisse van de in de selve Landen bij de Princen aengestelde berghvoocht.

Dewelcke dan het desen aengaende werck eerst opnemende ende examinerende, onder wat onkosten de te ontginnen kool-aeder sal connen bearbeit worden, als mede van wat valeur de selve soude moge sijn, ende wat de kool-bearbeijder ofte de meester van de selve dieswege soude connen comen te proffiteren,

soo bedinght dan denselve berghvoocht ten proffieijten van hoochstgemelten Princen, naar advenant de alsdanne 't ontginne kool-aeder sal comen in proffieijt te renderen, den derden ofte vierden penningh van de koolen, daar van den koolaeder gedroocht ende 't water ontrocken word door de bij

²³⁾ Zie nr II, hiervóór blz. 538.

²⁴⁾ Zie hiervóór blz. 532, noot 6.

hoochstgemelte princen bekostighde ende onderhouden wordende pompen.

Maar word anders ordinaris bij hoochstgemelte Princen geproffiteert den vijffden, sesten ende oock den sevend penningh van allen koolen, dewelcken sonder oncosten van hoochstgemelten Princen door de bij de kool-bearbeijders bekostighde pompen worden getrocken.

Alles gelijk blijkt bij de alhier ootmoedichst onder de letter C geproduceerde certificatie van de berghvoocht der voorseijde Landen van Gulick ende Bergh, neffens de bergh-richters van Eijswiller Lande van Gulick voorseijde²⁵).

Ende uiijt hiervooren verhaelde geverificeerden consideratien, dat allen verdroncken ende niet sonder waterloosinge getrocken konnende worden koolen vervallen sijn aen de domeijnen van de Souveraine Princen, daar onder haar de verdroncken kool-aederen bevinden;

soo sijn oock selver de onder 't Land van Cornelis-Munster haar bevinde verdroncken kool-aederen vervallen aen den Abt van Cornelismunster als Landheere van 't selve Land.

Edoch vermits de koolaederen int voorseijde Land van Cornelismunster seer diep moeten bearbeijde worden, ende vervolgens met grooten oncosten 't water van de selven getrocken door kostelijcke bij de koolmeesters selver 't onderhouden pompen,

soo en proffiteert opgemelte Heer Abt van Cornelismunster over de in de voorseijde Lande van Cornelismunster getrocken, ende verkoghte koolen niet meer, als den thienden penningh vrijgelt, gelijk U Ed. Mo. sullen gelieven te bevinden uiijt de alhier mede onder de letter D onderdanichst geproduceerde verclaringe van Mathijs, Diderich ende Jan Pelser, mitsgaders Minhart Slijchart 't samen cooermeesters ende coopluijden tot Staelburch.

Van welke voorseijde verclaringe ick U Ed. Mo. in de jaere 1657 ootmoedichst hebbe gedient gehad met onderdanichste versouck, om het dezen aengaende U Ed. Mo. souverain recht mede te mogen introduceren in de respective Landen van Daelhem ende 's Hartogenraden, daartoe met U Ed. Mo. bevel onbegenadicht ben gebleven, vermits de doen-maelsche ende eerst

²⁵ In de hertogdommen Gulick, Kleve, Berg en het graafschap Mark is in deze tijd van kracht de „Bergordnung“ van hertog Willem IV van 27 April 1542, welke bijna woordelijk de beroemde „Bergordnung“ van Sanct Annaberg in Saksen van 5 Februari 1509 weergaf. Deze „Annaberger Bergordnung“, die de bron van bijna alle latere mijnreglementen (het zijn er honderden) in Noord- en Midden-Duitsland geworden is, is zelf weer samengesteld naar de beginselen van het mijnrecht, dat in Iglau in Bohemen reeds in 1249 schriftelijk werd vastgelegd en in het begin van de 14e eeuw door Freiberg in Saksen van Iglau werd overgenomen. Zie: W. WESTHOFF en W. SCHLÜTER, *Geschichte des deutschen Bergrechts*, in *Zeitschrift für Bergrecht*, Jahrg. 50 (1909), S. 70, 84-86, 230, 245-246. H. ACHENBACH, *Geschichte der Cleve-Märkischen Berggesetzgebung und Bergverwaltung bis zum Jahre 1815*, in *Zeitschr. f. Bergrecht*, Jahrg. 28 (1887), S. 154-253, speciaal S. 157-160, over Eschweiler S. 158 n. 1. „De Gulicks-Bergse Bergordnung“ van 27 April 1542 werd op 21 Maart 1719 opnieuw bekrachtigd (*Zeitschr. f. Bergrecht*, Jahrg. 50 (1909), S. 246); de tekst ervan is, naar de bekrachtiging van 1719, uitgegeven door THOMAS WAGNER, *Corpus juris metallici recentissimi et antiquioris. Sammlung der neuesten und älterer Berggesetze* (Leipzig, 1791, fo), col. 981-1002; en door HERM. BRASSERT, *Bergordnungen der Preussischen Lande* (Köln, 1858), S. 761-798.

onlanx gecesseerde tweeheerichheit over de selven Landen tusschen Sijn Co. Majt van Spaignen ende Haar Ho. Mo. de Heeren Staten-Generael der Vereenichde Nederlanden ende U Ed. Mo. respective.

Ende mij dan voirders bij onderdanichste gehoorsaminge aen U Ed. Mo. voorseijde bevel oock getransporteert gehad hebbende int hartochdom Limburch,

soo hebbe aldaer bevonden de koolaeders bearbeijde ende de koolen van dien getrocken ende verkocht te worden, ten proffeijs van de eijgenaers der koolbegronde landerijen, sonder dieswegen den Hartoch van Limburch int minste te recognosceren²⁶).

't Welcke niet anders en kan geschiede, als bij prive nonchalance van de in de voorseijde Lande van Limburch aengestelde rentmeester.

Want hebben de Hartoghen van Brabant in de jaere 1621 onder de Heerlijcheijt Housse, Lande van Daelhem Overmase (als blijkt bij het alhier onder de letter E onderdanichste geproduceert octroij), vermogen recognitien te pretenderen over de verdroncken koolen, dewelcke buijten haar bosch int velt der voorseijde Heerlijcheijt Housse onder een anders landerijen soudon getrocken worden.

Waaromme en soudon dan den Hartoch van Brabant, als mede Hartoch van Limburch, niet soo wel gevoecht sijn desselfs koolgerechticheijt int voorseijde Hartochdom van Limburch te vervolgen, als int voorseijde Land van Daelhem,

soo wanneer der selver rentmeester volgens sijn plicht behoerlijcke vigeleerde, ende niet aff en wachte tot dat de kennisse van dusdanige souveraine gerechticheijden hem selver tegemoet wierden gebracht;

gelijk bij 't voorseijde onder de letter E geproduceert octroij blijkt, dat

²⁶ Voor de Spaanse Landen van Overmase werd, na een Voorlopig Reglement van 16 November 1688, dat niet voldeed, op 1 Maart 1694 een nieuw reglement uitgevaardigd: „*Reglement general en matière de Houilleries pour la Province de Limbourg*“. Het is uitgegeven door J. M. WOUTERS, *Placcarten, ordonnantiën, edicten, reglementen, tractaeten ende privilegiën in dese Nederlanden uitgegeven t'sedert den jaere MDCLXXV* (1625), etc. deel VI (Brussel, 1738, fo), blz. 284-289; opnieuw uitgegeven door H. J. M. W. DE QUARTEL, *De geschiedenis van de steenkolenconcessies in Zuid-Limburch en het daar geldende mijnrecht*, in *Verhandelingen van het Geologisch Mijnbouwkundig Genootschap voor Nederland en Koloniën. Mijnbouwkundige Serie*, dl IV (1948), blz. 34-38, vgl. de toelichting o.c. blz. 7-8. Zie ook: MAURICE YANS, *Histoire économique du Duché de Limbourg sous la maison de Bourgogne (1387-1525). Les forêts et les mines* (Bruxelles, 1938), p. 182 n. 4. — Wij vestigen er reeds hier de aandacht op, hoe dus in de Spaanse Partage der Landen van Overmase een mijnreglement van essentieel andere strekking gegolden heeft, dan in de Staatse Partage. Vooral is zeer belangrijk, dat in de Staatse Landen van Overmase door het Reglement van 1668 de zogenaamde „Bergbaufreiheit“ werd ingevoerd, d.i. het zowel tegenover de grondeigenaars d.w.z. de bezitters van de bovengrond, als tegenover de soeverein van het land (die het mijn-regale bezit) bestaande recht van ieder, die mijnen stichten en exploiteren wil, om onafhankelijk van de eigendom van de grond op eigen of vreemde grond, en op deze laatste dus met uitsluiting van de grondeigenaars, de zich in deze grond bevindende mineralen onder bepaalde voorwaarden op te sporen en te ontginnen (vgl. W. WESTHOFF-W. SCHLÜTER, *Gesch. des deutsch. Bergrechts*, in *Zeitschr. f. Bergrecht*, Jhrg. 50 (1909), S. 33, 42 ff); terwijl in de Spaanse Partage door het reglement van 1694 de rechten van de grondeigenaar volgens het daar bestaande oude gewoonterecht ten zeerste ontzien worden.

den doenmaelsche rentmeester de Straat op het desen aengaende den Hartoge van Brabant gecompeteerde recht niet en soude gelet hebben, bij aldien 't selve hem niet en was ontmoet door Martin de La Saulx.

Welcke voorseijde recht oock noijt naar de functie van de voornoemde de Straat (niettegenstaande 't voorseijde octroij) bij de naar hem gesucceerde rentmeesters en is in continuatie gehouden geweest, noch word gehouden;

alhoewel ick nochtans U Ed. Mo. uijt crachte der voorseijde octroij, 't sedert de jaare 1656 uijttet voorseijde velt van Housse, ten reguarde van alleen int selve velt haar bevonden hebbende twee koolcuijlen, dijen aengaende merckelijcke hebbe gedaen proffiteren.

Gelijck U Ed. Mo. dominiale revenues oock soudén konnen gebeneficeert ende geaugementteert worden onder de selver partage int voorseijde Land van Daelhem, in cas U Ed. Mo. mij gelieffden te begenadigen met ordre tot introductie van der selver desen aengaende competerende kool-gerechtigheiden ende dijen-aengaende Reglementen 't emaneren ende te ordonneren.

Te meer alsoo de koolen int voorseijde Land van Daelhem met weijnich onkosten, sonder pompen, alleen door Xhorrees ofte stollen connen bearbeijt ende getrocken worden.

Waarmede vertrouwende U Ed. Mo. voorseijde bevel naar der selver goede intentie te sulle hebben geeffectueert: sal God Almachtich bidde U Ed. Mo. te willen zegenen met langhdurige gesontheit ende voorspoedige regieringe, ende dat ick mach continuere, Edele Mogende Heeren, U Ed. Mo. ootmoedichste ende onderdanichste dienaer

(get.) R. van Ylem.

Maastricht den 25e Meert 1664.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 2170.)

IV A.

Verklaringen van Machelaer d'Oerschot, Charles de Méan en Matthias de Fleron betreffende het mijnrecht in het prinsbisdom Luik. — Zonder datum.

Notre Serenissime Prince de Liege par edit publié l'an 1582 at ordonné²⁷⁾, que pour avancer la houillierie, et par consequent pour ne retarder le bien publique contre ceux qui tiennent les bras croisés, et ne vueillent faire ouvrir les veines de houilles soubterraines dans leurs heritages, pour les difficultes causees par les eaux,

²⁷⁾ Zie hiervóór blz. 532, noot 6.

que tous autres entrepreneurs pouvroient avant bouter horre au devant de leurs ouvrages, et passer librement par dessous les heritages d'autrui et ouvrir les veines y extantes, qu'ils auroient ainsy soulagé d'eaux.

Ce qui est en continuelle observance, parmy paient aux maitres des dites heritages de quatrevingt traits ou paniers un hors des dites veines.

D'aillieurs il est certain de droit et de la commune opinion, que pour le bien publique, quand il s'agit de telles matieres ou pieres rares, le Prince peut mettre un terme aux maitres des dites heritages de comencer a les ouvrir et tirer, autrement donner permission a autres de les aller chercher et tirer, moiennant qu'on ne fasse aucun dommage notable a la surface du fond, et ce malgré le posesseur, qui doresnavant en sera seclud.

Ita de communi (?) Farinacius²⁸⁾ parte 3 crimin. q. 104 n. 50, 55 et sequentes.

Subs.

(get.) Machelaer d'Oerschot.

Je suis de mesme sentiment, et en ce (?) est la loij expresse in L. venditor, 13. §. si constat D. Communia praediorum; observatio mea 117, parte prima, num. 4,5 de „Ad jus Civile Leodiensium”²⁹⁾.

(get.) Carolus de Mean³⁰⁾.

Je suis du mesme avis.

(get.) Matthias de Fleron.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 2170.)

IV B.

Verklaringen van Grandjean en F. Peijlicpert betreffende het mijnrecht in het Land van Daelhem. — Zonder datum.

Selon l'accord fait entre le Receveur general de leurs Altezes de Braibant et Martin de la Saulx, et selon la clause dudit accord, commençant „A condition que quand le dit La Saulx”, etc.,

on doit entendre la dite clause de cette sorte scavoir, que quand ledit la

²⁸⁾ Prosper Farinacius (Prospero Farinacci), rechtsgeleerde, geb. 30 Oct. 1554 te Rome, en daar gestorven 30 October 1618. Zijn *Opera criminalia* zijn uitgegeven in Frankfurt, 1622-1660, 14 bnd. fol.

²⁹⁾ Zie CAROLUS DE MEAN, *Observationes et res judicatae ad jus civile Leodiensium, Romanorum, aliarumque gentium, canonicum et feudale* (Leodii, 1740-41; 3e uitgave door M. G. DE LOUVREX, 4 bnd. fo.) Tom. I, p. 255-257.

³⁰⁾ Charles de Mean, rechtsgeleerde, geb. in 1604 te Luik, en daar gestorven 6 April 1674. Hij bekleedde verschillende hoge ambten in het prins-bisdom Luik; was o.a. Commissaris-Deciseur van bisschoppelijke zijde te Maastricht. Hij publiceerde veel; zijn belangrijkste werk is genoemd hiervoor in noot 29. Zijn aantekening op ons stuk nr IV A (blz. 545) is blijkbaar door hem eigenhandig geschreven en ondertekend.

Saulx aura par le benefice de son xhorè gaignè et conquestè les houilles submergees extantes en campagne appartenantes a qui que ce soit, il en profitera en tout et par tout, en paiant seulement a leurs Altezes le 15 denier de ce qu'il en tirera.

Et ce selon regle de houillerie quant a ladite conqueste.

Car quand des veines de houilles sont soubmergees tellement, que les proprietaires du fond, ou autres aians droit a icelles, ne les peuvent rendre ouvrales, elles peuvent estre conquises par ceux, qui par des xhorrés les rendent ouvrales, comme il se pratique au pais de Liege selon l'Edit du Prince Ernest ³¹⁾.

Sous correction: (get.) Grand Jan.

Sous correction je suis de mesme advis: (get.) F. Peijlicpert.

Pour parvenir a la conqueste faut intimer ceux qui ont droit aux ouvrages submergés qu'ils aient a mettre mains en oeuvres pour tasche, a les rendre ouvrales, et en cas qu'ils ne mettent main en oeuvres, ou en le faisant ne pouvant les rendre ouvrales, alors en observant le styl ordinaire on doit proceder a la conqueste ³²⁾.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 2170.)

IV c.

Verklaring van de „Berghvoght und Berghgeschworenen" in Eschweiler, hertogdom Gulick, betreffende het mijnrecht in Eschweiler. — 18 Februari 1664.

Wir, Reinhardt von Recklinghausen ³³⁾, Gulischer und Bergischer Berghvogtt, Paulus Zimmerman, Johan Zlam (?), und forth sambtliche Berghgeschworenen des Berghgerichts und Berghwercks in Eschweiler uff der Inden,

zeugen hiemit manniglichen zu wissen, dasz heut undengemelten dato vor uns in eigener persohn comparirt und erscheinen der Edel und Vester Herr Rutger von Ilen ontfanger von de Landen von Overmase,

welcher also comparirent von uns attestation und zeugnus begehrt, wie und welcher gestalt, und auff was mannier das Kohlberghwerck alhie bearbeitet werde.

³¹⁾ Zie hiervóór blz. 532, noot 6.

³²⁾ Deze alinea is in het origineel doorgêhaald.

³³⁾ M. BÄR, *Bücherkunde zur Geschichte der Rheinlande*, Bnd. I (Bonn, 1920), S. 316, noemt een artikel over de familie Von Recklinghausen, verschenen in „*Monatschrift der Bergischen Geschichtsverein*", 1911, S. 17.

Weilen nun Niemandten Zeugnus der Warheit zu verweigeren; als attestieren und bezeugen wir hiemit und crafft dieses ³⁴⁾:

1. Primo das jetziger Zeitt der Kohll in dem Nachbahr oder gemeinen Eschweiler Busch, item in der Probsteijen (so ein Erbwaldt) ausgearbeitet werde.

2. Secundo das unerachtt die ausarbeitung der Kohllen, so in gemeinem Eschweiler Busch, als aus Probsteijn Waldt geschichtt, gleichen woll den Nachbahren oder gemeinen Eingesessnen in Eschweiler, wie auch den Erben des Probsteijen Waldts, deshalb das geringste nit gutgemachtt oder bezahlt werde.

3. Tertio das die Berghleuth alle Kohlgangh von unserem gnadigsten Landtfürsten und Herren, und in derren Nahmen von deroselb verorttnetem Berghvogtt, vermogh Berghorttnungh, zu Lehen empfangen musen.

4. Quarto das demnegst die Berghleuth alle Bergharbeit nit allein auff ihre Kosten thun, sonderen noch darzu von ihrem gewinn den dritten und viertten pfenningh hochstgemeltem unserem gnadigsten Herren geben musen; so wochentlichs durch mehr hochstgemelten Ihr Durchlauchten Vereijdtte Zeichengabere (?) oder Kohlschreibere beiß gebracht, und seiner Durchlauchten Berghvogtten (gesteltt seines orths zu berechnen) behandiget und eingeliebert wirdt.

5. Quinto dasz Ihre hochstgemelte Durchlaucht hiegegen uff ihre Kosten allein, ohne Zuthuung der Berghleuth, das Kunst- oder Pompenwerck, so die Kohlgangh von Grundt- und Tagh-wasser truckenet (?), underhalten lassen.

6. Sexto das die Bergleuth als in der Auen, Probsteijen Waldt, und uffm Birckengangh, welche auff ihre kosten ihr besonder Pompen-werck (so mit ihr durchlauchten Pompen keine Gemeinschaft haben) underhalten, nuhr aus ihrem gewin unserem gnadigsten Landtfürsten und Herren, nach guth sein und valor der Kohlgangh, den fünften, sechsten, auch den siebenden pfenningh geben.

Ohne gefährt und argelist, Urkundt hab ich obengedachter Berghvogtt diese attestation eigenhendigh unterschrieben, und meine Pittschafft uffs spatium getruckt, auch den vereydtten Berghgerichtsschreibern von wegen der Berghgeschworenen mit unterschrieben lassen.

So geschehen, Eschweiler ad Indam Anno 1664 den 18. Februarii.

(get.) Reinh. von Recklinghausen

(get.) Herman Mertens, veraydter Berggerichtschreiber nomine quorum supra.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 2170.)

³⁴⁾ Vgl. voor de rechtsgebruiken in Eschweiler: H. ACHENBACH, o.c. in *Zeitschrift f. Bergrecht*, Jhrg. 28 (1887), S. 158, n. 1. De oude plaatselijke rechtsgebruiken hebben zich hier lang gehandhaafd, ook tegenover het mijnrecht, dat in 1542 vanuit Saksen werd ingevoerd. Zie hiervóór noot 25.

Verklaring van enige „coopermeesters” en handelslieden uit Stolberg betreffende het mijnrecht in Eschweiler en Cornelimunster. — Blanckenberg onder Eschweiler, 4 Februari 1657.

Op huijden 4 Februari 1657 zijn voor mij openbaer notaris en de getuijgen ondergeschreven gecompareert in eigener persoonen de eerenachtbaere heeren Matthijs, Diederich en Jan Peltser ³⁵⁾, mitsgaders Meinhardt Slijcher ³⁵⁾, alle tesamen coopermeesters, handels- ende coopluijden, woonende binnen Staelborch ³⁵⁾ ende op de Mullen, in den Lande van Gulich respective,

dewelcke ter instantie van den heer Johan Ruse ³⁶⁾, oudt-boorgermeester der stadt Mastricht, schoutet der hooftjustice des Landts van Hartogenrade, verclaerden op hun gewissen in plaetse van eede, dien de selve oock presenteren t'allen tijden voor alle heeren magistraten ende richteren te presteren, des noodig sijnde,

dat haer E.E. als coopermeesters respective seer wel bewust ende andersins in de voorss. contreije notoir is,

dat in 't voorss. district van de coolwercken, naemelijck van steencolen onder particulieren erven van de voorss. Coopermeesters op hunne eigener kosten gewonnen ende uijtgewerckt werdende op de Birckenpomp, beseten bij acht hooft-participanten, den zevenden penninck off de zevenste karre wordt opgebracht aen sijn voorstelijcke Durchlaucht den Hartoch van Gulick, ter saecken van 't recht der Landtfurstelijcke Overigheid.

Voorts dat hun E.E. mede seer wel bewust is, dat in 't aangrensende Landt van St. Cornelimunster de thiende karre oft penninck aen den Heer Abt wordt betaelt van de coolwercken aldaer bij particuliere op hun erve ende eigen kosten gewonnen ende uijtgewerckt, zijnde deselve recognitie aen

³⁵⁾ Stolberg, ten O. van Aken. De Staten-Generaal en hun rentmeesters hadden reeds veel eerder, vanaf 1633, regelmatig contact met deze „Kopermeesters” van Stolberg en van het Land van St. Cornelimunster, waar een bloeiende koperindustrie bestond, welke grote behoefte had aan het kalmijn (zinkerts), dat in de kalmijnberg genaamd „De Aldenberg”, gelegen onder Walhorn in het hertogdom Limburg, op grote schaal gewonnen werd. Na de verovering van Maastricht in 1632 bezetten de Staatse legers ook tijdelijk het gebied, waarin „De Aldenberg” gelegen was; daarvandaan wordt deze kalmijnberg vanaf 1633 vaak in de Resolutiën der Staten-Generaal vermeld, en daarvandaan ook het contact met de kopersmeden uit Stolberg, Eschweiler en Cornelimunster, die geregelde afnemers waren van grote hoeveelheden kalmijn. RUD. ARTH. PELTZER, *Geschichte der Messingindustrie und der Künstlerischen Arbeiten in Messing (Dinanderie) in Aachen und den Ländern zwischen Maas und Rhein von der Römerzeit bis zur Gegenwart*, in „*Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*”, Bnd 30 (1908), SS. 235-463, speciaal S. 329; *Publ. de Limb.* dl 50 (1914), blz. 24, 25, 27, 28, 86, 89. In het gildeprivilege voor de „coopermeesters” van Stolberg, Eschweiler, Wilhelmstein en Cornelimunster van 7 Nov. 1667 en in een verdrag van 32 met name genoemde „coopermeesters” van Stolberg (Staelbergh) en Cornelimunster met de ontvanger-generaal van het hertogdom Limburg van 12 Maart 1698 komen onder de kopersmeden vele leden voor van de hierboven genoemde familie's Peltzer en Slicher; beide stukken zijn uitgegeven door RUD. ART. PELTZER, o.c. S. 455-456 en 463. Vgl. over de kalmijnberg „De Aldenberg” ook M. YANS, *Hist. écon. du duché de Limbourg sous la maison de Bourgogne* (Brux. 1938) p. 141-149.

³⁶⁾ Over Jan Rusius zie hierna blz. 569, noot 48.

gemelten Abt als Landtheere aldaer te geringer, overmits de diepte van deselve coolkuilen, costelijckheijt van pompen ende wercken, waermede deselve coolen moeten gesocht en uijtgearbeijdt worden.

Desen t'oirkonde hebben de voors. declaranten, neffens mij notario over geweest ende de getuigen Sieur Wilhelm Haen, Burgermeester van 's-Hartogenraedt ende Pieter Janssen, de minute deses onderteckent.

Actum Blanckenberg onder Eschwijler op dach ende datum als boven.

Quod ego infrascriptus S. Imperiali Autoritate Notarius publicus judicijque Stolbergensis Secretarius, propria hac mea subscriptione et manu attestor.

(get.) Lambertus Bellier,
Notarius publicus.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 2170.)

IV E.

Octrooi door de Rekenkamer te Brussel verleend aan Martin de la Saulx voor de exploitatie van een kolenmijn onder de heerlijkheid Cheratte, in het Land van Daelhem. — Brussel, 25 Juni 1621.

Les Presidents et Gens de la Chambre des Comptes de leurs Altezes Serenissimes en Brabant,

aijans veu et examine la requeste presentee par Martin de la Saulx, commis a la recepte de la seigneurie de Cheratte, au paijs et comté de Daelhem,

suppliant pour la aggregation de l'act a luij donné et accordé par le Recepveur General des domaines de Leurs Altezes au paijs ducé de Lembourg et Daelhem le Comte pour la traicte de la houille au Boijs le Ducq en la forme et maniere icij inseree de mot a autre:

Je, Pierre Straet, Recepveur des domaines de Leurs Altezes au paijs et duce de Lijmbourg et de la seigneurie de Cheratte au paijs et comte de Daelhem le conte, confesse par ceste,

que Martin de la Saulx, commis et tenant en amodition de messeigneurs des comptes la recepte dudit Cheratte,

m'at monstre et fait apparoir par escrit, que feu son pere Martin de la Saulx, en son vivant aussij commis a la ditte recepte dudit Cheratte, auroit par charge de feu le Receveur Generael Schuijl, mon predecesseur en office, rendu a Jean Servaes de sub acce (?) les houilles et charbons, qui peuvent estre a boijs de Leurs dites d'Altezes, appelle le boijs le ducq, en laditte

Haulteur de Cheratte, soubz la vejne de sept a quatorze poignees pour les jetter hors et en faire son prouffijt par le moiien de certain xhore par ledit Jean Servais faite, parmi rendant a Leurs dittes Altezes pour leurs droit de la ditte vejne de sept poignees le neuffiesme denier et pour celle de quatorse poignees l'onzieme denier francq et libre;

et que presentement le dit Jean Servais ne seroit plus besoignant soubz lesdites veines, a raison des eaux, qui soubmergent lesdites houilles, et charbons, cause que lesdites ne se peuvent devaller et deculer par le moiien dudit xhorre en fait par ledit Jean Servais,

et qu'icelluij auroit vacque plus d'an et demij sans ij besoigner soubz lesdits vejnes, ce qui redoude grandement a l'interest de Leurs Altezes; m'ajant portant le dit de la Saulx requis de luij vouloir rendre et accorder de pouvoir conquerer toutes les houilles et charbons, qui sont submergees audit Boijs, ce que ledit Jean Servais n'a sceu avoir par son dit xhorre;

et ce par le moiien d'un autre xhore que ledit Martin de la Saulx presente de faire faire a ses despens aijant desin (desia?) contracte avec quelques partijes pour passer oultre leurs heritaiges,

pouroit apporter a l'aduenir grand proffijt a Leurs dittes Altezes, d'autant qu'on ne le scavoit faire plus bas que cesluij xhorre, que ledit de la Saulx desire faire faire, le quel serverat a l'advenir a plussieurs houilles extantes allentours du dit Boijs le Ducq;

par la seront aussij tenus de recognoistre leur dittes Altezes de tels droits, qu'on est accoustume de donner.

Donc pour la plus grand prouffit d'Icelles aij je, recepveur susdit, rendu audit de la Saulx, et ses aijants causes soubz l'aggregation et permission de mesdits Seigneurs de la Chambre des Comptes de Brabant present acceptant toutes telles houilles et charbons, que sont audit Boijs le Ducq soubz lesdits vejnes, pour les jetter hors et en faire son prouffit par le moiien dudit xhorre, parmij en rendant a leurs dites Altezes pour le droit de la ditte vejne de sept poignees le neuffiesme denier et pour celle de quatorze poignees l'onzieme denier francq et libre, comme on est accoustume de faire;

a condition que quand le dit de la Saulx ou ses aijants causes viendroient a tarrer, parmij ledit Boijs houilles, qu'ilz pouroient acquérir en campagne allentour dudit Boijs, en debburont paijer a leurs dites Altezes de toutes houilles le quinziesme denier francq et libre.

Tesmoin mon seing manuel cij mis le XVIe jour d'apvril XVI.C. dix neuff (1619); soubsigne: P. Straet.

Et sur le tout meurement par ensemble delibré ont lesdits President et Gens de la ditte Chambre, au nom et de la parte de Leur Altezes, aggree et aduoije, comme ils aggrent et advoient par ceste, le susdit accord

aux mesmes charges et conditions reprinses et en oultre que ledit Martin

de la Saulx sera tenu de faire faire ledit xhore desort(e), que personne recoive interest ou dommage, et de donner caution a l'indemnité de leurs Altezes serenissimes, ensemble aussij pour le paijement du IXe, XIe et XV des dittes houilles ou prouffijt de leurs dites Altezes suivant le contenu dudit accord

et par ledit Recepveur-Général, faisant recepte dudit provenu, luy serat le tout tenu de valeur la et ainsy qu'il appartiendrat.

Fait le Bruxelles au Bureau de la ditte Chambre le XXVe de Juin XVI.C vingt et vng.

Estoit paraphe. . . (?) vidit; signe: Bras. (?) Ghijset (?); et du costé estoit impresse ledit seel de ladiite Chambre en cire vermeille. Estoit signe: Per Registrum. C. van Hogendorp.

Exhibe en justice a Daelhem ce 20e 7bre 1656; (plus bas estot) per copiam collatam (estot signe:) Johan Evrardts, scabinus absente graphario. Per copiam copie collatam concordat, quod attestor.

(get.) Henr. Schaepen,
Notarius publicus subscripsi.

(In dorso staat geschreven: 25 Maart 1664).

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 2170.)

V.

Schrijven van de ontvanger der domeinen, Rutger van Ylem, aan de Raad van State betreffende de exploitatie van een loodmijn onder de schepenbank van Olne in het Land van Daelhem. — Maastricht, 9 Mei 1664.

Edele Mogende Heeren. Mijn Heeren.

Hebbende tot noch toe in de Bancke van Olne, Lande van Daelhem Overmase, omtrent de plaatse daar voor deze kluit-aerde van loot is gevonden geweest, moete continuere int soucke van de rechte loot-aeder, ende oversulx aen d'een zijde door steenrotsen doen arbeijden, ende aen d'ander zijde niet-temin de voor deze bevrochte plaatse vervolgen, ende int nieuwe werck begriipen, ten eijnde van de oude plaatse, daer het loot voor dese gevonde was niet mis te loopen:

welcken-volgende de losse voor dese noch bevrochte aerde door de spongiachtichheijt, soo seer mits den regen ingezepelt geweest sijnde, dat niet-

tegenstaende de vaste geschiede bebouwinge van de desen aengaende gemaekte, ende met plancken ende stiepels bebouwde kuije is ingestort:

Maar houde alsnu echter de uijtvindinge van de nu een geruime tijt in groote moeilijkheijt uijtgesechte lootaeder voor geassureert, alsoo de berghmeesters niet sonder verseekerheijt en souden aengenomen hebben deselve lootaeder te leveren, ende oopen te stellen voor twee hondert rijxdalers, daer voor ick ten dien fine ten oversitte van de hooge Brabansche Gerichte deser Stad met haar ben veraccordeert, gelijk U Ed. Mo. sullen gelieven te bevinden, uiijt de alhier ootmoedichst bij gevoechde acte certificatoir van opgemelte hoogen Brabantsche Gerichte ³⁷⁾;

Ende en soude dusdanige accord niet voltrocke hebbe sonder U Ed. Mo. voorgaende behoorlijke permissie, ende authorisatie; ten waare ick niet en hadde gevreesd dese uijttet land van Brounswijck bekomen hebbende geexperimenteerde bergmeesters ³⁸⁾ te verliesen, vermits de selven den tijt tot obtineringe van U Ed. Mo. desen aengaende voor hene ordre, ende authorisatie niet en wilden, noch en konden affwachten, als moetende van haar arbeijt met haar mede gebrachte huijsgesinnen subsisteren,

daaromme dit soo importante, sich met soo goede apparentie, ende seekerheijt verthoonende werck niet en hebbe connen nae laeten ten dienst van U Ed. Mo. getrouwelijcke te prosequeren,

waermede niet en verhoope teghens U Ed. Mo. goede intentie te sulle gepecceert hebbe: te meer ter wijle bij desenthalve goet succes (daer mede verhoope God almachtich mij te sullen zegenen) U Ed. Mo. ongeloofflijcke uiijt de voors. Bancke van Olne jaarl. sullen komen te proffiteren,

alsoo de tot noch toe getrocke kluijt-aerde, ende vervolgens maar t'affbroeijssel ende t'schuijm van t'rechte corpus van t'loot alleen int smelten, ende t'suijveren verliest negen en twintich ponden op t'hondert pond,

gelijk sulx U Ed. Mo. oock sall betuijge de alhier mede ootmoedichst bijgevoechde verclaringe ³⁹⁾ van Peter Volckershoven, rentmeester van Engelsdorp ende Wijnandsraade, dewelcke sich seer curieuselijck int Brounswijckerland omtrent bergwerken heeft geexerceert,

Ende van sustinu is, dattet selve lootminerael sich t'ongemeen verthoont, om sonder rijck van silver te sijn; waeromme hij oock heeft aengenomen uijttet selve een preuve op t'silver te nemen.

Ende om dit begonne werck dan met reputatie in een goede opsicht ten dienste van U Ed. Mo. te konne volbrenghe, ick alhier vereijsschende noch drie of vier weecken present te sijn, voor ofte ten uijterste van, ofte jegens welcke tijt de bergmeesters gedencken haar voors. contract te sullen hebben volbracht:

Ende dan oock mijn rekeningen ingevolge van U Ed. Mo. bevel in dato

³⁷⁾ Zie nr VA, hierna blz. 553-554.

³⁸⁾ Met name genoemd in nr VA, hierna blz. 553.

³⁹⁾ Zie nr VB, hierna blz. 555.

den 10 der voorlede maand April sullende binnen acht dagen affgeschreven ende gereet sijn:

soo ben ick U Ed. Mo. ootmoedichst biddende mij gelieven te permitteren, dat ick deselve aen de Ed. Mo. Heeren Gecommitteerden in des Generaliteijts Reeckencamer sal moge doen indiene door den Agent de la Haije, om ondertussche bij well gemelte haere Ed. Mo. te connen opgenomen ende gesloten worden, ende alsdan bij mijn aldaarcompste de slooten van de selven met den Heer Ontvanger Generael gesuijveert, alswanneer ick oock U Ed. Mo. voordere bevel van den 10^e der voors. maand Aprill mede sal connen voldoen.

Sullende met U Ed. Mo. permissie ondertusschen oock een preuve doen nemen van het in de voorn. bancke van Olne getrocke ijserminerael, ende van deselve duijsent ponden doen smelte, ten eijnde van U Ed. Mo. van de valeure van t'selve mede alsdan pertinent te conne diene (als) Edelen Mogende Heeren, U Ed. Mo. ootmoedichste, onderdanichste ende getrouwste dienaer

(get.) R. van IJlem.

Maastricht den 9 Meij 1664.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 622.)

V A.

Overeenkomst tussen de rentmeester der domeinen, Rutger van Ylem, en enige „bergmeesters” (uit Brunswijk) betreffende het opsporen van lood onder de schepenbank Olne in het Land van Daelhem. — Maastricht, 3 Mei 1664.

Wij Hoochschouth ende Schepenen vanden Hooghen Brabantschen Gerichte, wegens de Hoogh Mogende Heeren Staaten Generael der Vereenichde Nederlanden binnen hare Stadt Maastricht, doen cont, tuijgen ende certificeren bij desen,

dat op heden den 3en Meij 1664 voor ons sijn gecompareert de Heere Rutger van IJlem onse stoelbroeder, als rentmeester van hoochsgemelte Haer Hoogh Mogende domeinen der graeffschappe van Daelhem Overmaze, Willem Dalich, neffens sijn consorten Peter Michiel Kesselt, ende Balthazar Kesselt t'samen berghmeesters,

dewelcken verclaerden voor den voorschreven heere rentmeester van IJlem in de bancke van Olne eenige geruijme tijt herwarts op het loot gearbeijt te hebben,

maer dat de op het loot gesoncke schachte ofte kuijle door de continuele onlangse regen, seer miraculeuseleijck sonder haer berghmeesters bescha-dicht te hebben, was ingestort:

welckenvolghende nootsakelicke sijnde een nieuwe schachte ofte kuijle te ontginnen, ende te doen sincken om dusdanige apparente werck te prosequeren:

Soo verclaerden de voorschreve comparanten t'samen veraccordeert te zijn als volgt:

namentlijke dat sij tweede comparanten hadden aengenomen, gelijk sij verclaerde aen te nemen bij deze door haer industrie in de voorschreve Bancke van Olne den lootbergh te bearbejden, ende den eersten comparant onder den selven bergh te leveren den rechten loot-aeder, als oock van de selve lootaeder tot verseekeringe der uijtvinginge van de selve te sullen leveren twee duijsent ponden loot-minerael,

daerteghens den eerste comparant belooffde te betalen aen de voorschreve tweede comparanten de somme van twee honderd rijxdalers eens, edoch te verdeelen als volgt: te weeten de eerste honderd rijxdalers te betalen met ses en dertig rijxdalers contant, ende voorts van acht tot acht dagen noch sestien rijxdalers, soo verre de voorschreve eerste honderd rijxdalers sullen comen te strecken,

nochtans onder expresse conditien, dat den eerste comparant int minste niet en sall gehouden zijn eene stuijver uijt de tweede honderd rijxdalers te avanceren, ofte anticiperen vóór ende aleer de voorschreve tweede comparanten hem eerste comparant de voorschreve rechte loot-aeder sullen geleverd ende opengesteld hebben, met oock de voorschreve belooffde twee duisent ponden lootminerael;

twelcke de vorschreve comparanten wedsijts belooft hebben, gelijk sij belooven mits desen allen tselve sonder arch ofte list preciselijck naer te comen, onder verband van haere personen ende goederen;

ten welcken eijnde van bejden de sijden in onse handen de voorschreve comparanten hebben gedaen behoorlijke stipulatie.

Ende want het redelijck is de waerheijt gestand te doen, bijsonder als versocht sijnde, soo hebben wij dese opene brieven certificatoir aen den voorschreve heere van IJlem q.q. verleeden onder deses gerechtsegel ende de signature van onsen greffier, binnen Maestricht op dach, maent ende jaer als boven.

Ter ordinantie van deselve

(get.) J. Verbolt.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 622.)

V B.

Verklaring over het gehalte van het lood gevonden onder de schepenbank Olne in het Land van Daelhem. — Z.pl., 6 Mei 1664.

Ick onders. geprobeert hebbende, ter requisitie van Mijnheer van Ilem, seeker blie ofte looterts, naer bergmanier, hebbe daerinne gevonden te houden de hondert ponden erts een ende seventich pond looth, sullende tselve op silver naerder proberen ende wes daerin vinden soude aen Mijnheer van Ilem voors. verclaeringe doen. Signatum 6 Majj 1664; ter oorconde:

(get.) Peter Volckershoven.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 622.)

VI.

Schrijven van de ontvanger der domeinen, Rutger van Ylem, aan de Raad van State betreffende de exploitatie van een ijzermijn onder de schepenbank Olne in het Land van Daelhem. — Maastricht, 24 Mei 1664.

Edelen Mogende Heeren. Mijn Heeren.

Aengezien d'ijser-ovens in de maand van April zijn aangesteecken, ende hebben begonnen ijser te smelten, soo hebbe ick een wagen ijserminerael uuijt de Bancke van Olne, Lande van Daelhem Overmaes, gedaen voeren op den oven van Sr. Poison, coopman tot Luijck,

dewelcke schijnende 't selve minerael soodanich te bevinde, dat hij poocht van het selve gedient te zijn, ende mij aff te handelen vier duijsent wagens van 't selve minerael; houdende den wage twintich vaten mate van ijser;

weshalve mij tot omtrent Namen hebbe vervoecht gehad op allen de tus-schen Luijck ende Namen gelegen ijser-ovens ende bergen om het aldaer ijserminerael t'examineeren ende den handel van dien te ondersoucken;

ten eijnde van mij ten meeste dienste, ende beste proffeijs van U Ed. Mo. int verhandelen van 't selve minerael te conne gedrage;

maar en hebbe nergens eenich egualerende tegens U Ed. Mo. minerael gevonde, als op de tot Tiff (Tilff?) ⁴⁰⁾ Lande van Luijck, ende omtrent Luijck gelegen, ende nu uuijtgevrochte ijserbergh, op dewelcke den wage der

⁴⁰⁾ Vermoedelijk is bedoeld Tilff aan de Ourthe, ten Z. van Luik.

voorss. minerael is verkocht geweest voor vier guldens, ende thien stuivers cours van gelde tot Luijck.

Sulcx ick den wage van U Ed. Mo. voorss. ijserminerael op approbatie ende welbehage van U Ed. Mo. hebbe gepriseert op vijff guldens cours van gelde voors.;

daarop naar lange over, ende wedersprecke den voorn. Poison heeft gestaack op het bod van drie guldens vijftien stuivers voor ieder wage der voors. ijserminerael; edoch vertrouwe hem noch tot de vier guldens te sulle conne disponeren;

veroorsaekende U Ed. Mo. tot Olne getrocken wordende ijserminerael minder prijs tegens die van Tiff (Tilff?), omdat die van Tiff (Tilff?) dichter aen de rievieri is gelegen geweest;

wordende op anderen noch gevisiteert hebbende ijserbergen 't ijserminerael naar advenant den valeur van 't selve verkoght voor eene ende ten hoochste twee guldens den wage in cours van gelde voors. als wesende on-ijserrijk, ende vervolgens van seer weijnich ende geringh valeur, soodat U Ed. Mo. tot Olne uijtgevonde ijsermine bij het te niet gaen van die tot Tiff (Tilff?) seer groote trek sal hebbe.

Ende soo U Ed. Mo. de directie van dit werck den plicht van mijn Eedt gelieve toe te vertrouwen, soo sal naar onderdanichste ontfanck van U Ed. Mo. desen-aengaende ordre, ende authorisatie, met den voorn. Poison, ofte anderen voorders handelen, ende den wage der voors. ijserminerael trachte te brenge op vier guldens, sijnde eene Rijxdaelder, ende dan met de op het ijser arbeidende berghmeester oock poge te contracteren, dat hij de vier duijsent wagens ijserminerael sal hebbe te leveren voor een quart rijxdaelders ieder wage, sonder dat hij sal vermoge ietwets te voorderen voor het sincke van de schachten, ofte kuijlen, daarvoor men ordinarij betaelt eene halve Rijxdaelder tot op den ijserganck ofte aeder;

sulcx dat U Ed. Mo. op de voors. vier duijsent wagens (dewelcke noch verhoope in dit loopende jaar te sulle leveren) sullen komen te proffiteren seven duijsent guldens swaargelt, als van de over de voors. vier duijsent wagens te ontfange thien duijsent guldens, afftreckende twee duijsent vier honderd guldens voor arbeidsloon van de berghluijden, ende ten hoochste gisschende ses honderd guldens voor de onkosten van leverancie van tot dit werck vereijsschende hout, ijser, ende touwen;

ende sal oock tot de voors. prijs niet hooger handelen als op vier duijsent wagens, alsoo bij meerder diepte ende voordr bearbeijdinge der voors. minerael den valeur, ende het gewicht van 't selve sal komen te augementeren, ende vervolgens in meerder prijs connen verhandelt worde, gelijk sulcx dan oock konnen geschieden bij het t'elckens alhier binnen Maastricht aenwesen van U Ed. Mo. Heeren Gecommitteerden.

Niettemin onderwerpen mij onderdanichst U Ed. Mo. Hoochswijse ende

voorsienichste dispositie ende bevel, dewelcke ick U Ed. Mo. te spoediger ben affbiddende, vermits d'ijser-ovens tegenwoordich in haar smelte sijnde van dach tot dach van materiael moeten versien worden; behalve dat ick mij oock geerne soude bequame tot effectieve effectueringe van U Ed. Mo. op eergistere bij mijn thuiscompste onderdanichst ontfangene ordre van de 15 deses.

De op loot arbeidende berghmeesters arbeijden dach ende nacht. Ten eijnde van heur contract haast te connen voldoen, daarinne verhoope Godt almachtich mij ten dienste van U Ed. Mo. mettet effect sal gelieven te zegenen, als mij mit effectieff geluck gedient heeft omtrent U Ed. Mo. uijtgevonde rijcke ijsermine, opdat t'geene bij mij bedeckt is, mach ontdeckt worden ende vervolgens U Ed. Mo. geopenbaart, dat ick in der daat ben, daarvoor mij allentoos sal thoonen, Edelen Mogende Heeren, U Ed. Mo: ootmoedichste onderdanichste ende getrouwste dienaar

(get.) R. van IJlem.

Maastricht den 24 Meij 1664.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 622.)

VII.

De Raad van State verleent aan Jan Joachim de Jacobi octrooi tot het opsporen en ontginnen van alle soorten van mineralen in de Landen van Overmaze Staatse Partage. — 23 December 1665.

Bij resumptie noghmaels gedelibereert sijnde op de requeste van Johan Joachimus de Jacobij cum sociis

tenderende omme te hebben octroij tot uijtvinghe van alle soorten van mineralen in de Landen van Overmaze partage van Haar Ho. Mo.

ende geleth sijnde opt bericht ende advijs dienaengaende ingevolghende ende ter voldoeninghe van Haer Ed. Mo. appointementen in dato den 23 November lesl. alhier in 's Graven-Haghe geformeert bij den rentmeester Rutger van Ylem⁴¹⁾,

is goetgevonden en verstaen, dat voor ende ten behoefte van de supplianten en derselver erffgenamen gedepescheert sal worden octroy in forma, omme voor de tijd van vijftich achtereenvolgende jaren in de gemelte drie Landen van Overmaze partage van Haer Ho. Mo. te trecken, graven ende ten proffijt te brenghen alle soorten van mineralen egeene uytgesondert, dewelcke de voorscr. supplianten sullen komen uyt te vinden;

⁴¹⁾ Dit advies van Rutger van Ylem van 23 Nov. 1665 heb ik in het archief van de Raad van State niet kunnen terugvinden.

des dat de meergeschr. supplianten tot een recognitie aen Haer Ed. Mo. ten behoeve van de gemeene sake verobligeert sullen zijn te geven van 't loott minerael rouw verkocht wordende de elfde penningh en van 't gesmolten loodt de derthiende penningh, van 't silver den dertichsten penningh, van 't gesmolten, gerafineerde ende gefattsonneerde ijser den veerthienden penningh ende van 't ongesmolten op den bergh rouw verkocht wordende de thiende penningh, mitsgaders den twaelfden penning van het gerafineerde sulpher ende alderhande andere soorten van mineralen 't sij koper, tin als andersints, alles vrij-geldt,

welverstaende dat daer onder niet begrepen sal zijn het calamijn, 't welck Haer Ed. Mo. wel expresselijck aen de staet reserveren, mett dien verstande echter, dat de supplianten ende derselver erfgenamen geduyrende den tijt van 't voorscr. octroy komende te vinden eenigh calamijn, voor den tijt van vijftigh jaren tot een praemium sullen genieten een gerecht vierde pardt van 't voorscr. gevonden calamijn. — 23 December 1665.

(Algemeen Rijksarchief, Den Haag; Archief van de Raad van State. Inventaris (HS.) nr 86, f° 589 v°.)

VIII.

REGLEMENT ET ORDONNANCES DU CONSEIL D'ETAT DES PROVINCES UNIES DU PAYS-BAS POUR LES MINERAUX & HOÜILLERIES DU PAYS & COMPTÉ DE DAELHEM OUTREMEUSE.

A la Haye, chez Hillebrandt van Wouw, Imprimeur Ordinaire des Hauts & Puissants Seigneurs les Etats Generaux des Provinces Unies du Pays-bas. l'An 1668. Avec privilege.

Le Conseil d'Estat des Provinces Unies du Pays-bas, a tous ceux qui ce presentes verront ou lire orront, salut. Sçavoir faisons, comme il est ainsi, que Rutger van Ylem⁴²⁾, receveur des Domaines de la ville, pays & comté de Daelhem Outremeuse, nous a remontré, que dans ledit pays, & comté de Daelhem, partage de leur Hautes Puissances il se trouvent diverses terres beneficiées de quelques sortes des mineraux, comme plomb, fer, soufre, couperose, allun, & autres, nous les avons octroyées le 23 December 1665 a Jean Joachim de Jacobi⁴³⁾, & ses consorts; et d'autant qu'iceux ont fait des plaintes a cause des troubles, empeschements, & insolences a eux faites aupres quelques fossés faits pour chercher, & tirer lesdits mineraux, & autre-

⁴²⁾ Zie over R. van Ylem hiervóór blz. 532, noot 5.

⁴³⁾ Zie nr VII, hiervóór blz. 557. — Over Jan Joachim de Jacobi zie hiervóór blz. 533-534.

ment, avec humble priere, qu'il nous pleust y pourvoir, & qu'a cette fin fut fait, & estably un régleme't, selon lequel les desdommagemens pourroient estre réglés, comme on fait en tous lieux beneficiez de mineraux, & que cela se pourroit faire en tous les lieux, & places, ou lesdits mineraux doivent estre cerchéz, fossoyé'z & tiréz.

I.

Surquoy nous ayants serieusement deliberé, & veu l'avis dudit receveur van Ylem, & estant informéz par luy qu'au partage desdits terres & comté de Daelhem se trouvent plusieurs veines des hoüilles, & charbons, & qu'on tiroit les charbons de dela, sans payer les droits appartenants auxdits Domaines dudit pays & comté de Daelhem, ce que ledit receveur van Ylem nous a aussy remontré le 12 Janvier 1664⁴⁴⁾. Et en apres par nostre ordre du 25 dudit mois⁴⁵⁾, a nous montré par divers avis des advocats, & certifications par luy impetrées⁴⁶⁾, que touchant le susdit droit appartenant aux Domaines dudit pays & comté de Daelhem.

II.

Et ledit receveur van Ylem ayant aussy requis pour le service de l'Estat, & le bien commun, nostre reglement & ordonnance sur cela.

III.

Si est ce que nous disposants premierement sur la tres humble requeste dudit Jean Joachim de Jacobi, declarons, que les mineraux octroyez audit de Jacobi, & consorts au partage de leur Hautes Puissances dudit pays & comté de Daelhem, pourront estre cherchez, travaillez & tirez soub's les terres & heritages d'un chacun resortants soub's ledit partage de leur Hautes Puissances, neantmoins soub's tels remboursements des pertes causées, comme dessus, ainsi comme cy apres par ce reglement & ordonnance sera réglé, ordonné & distingué.

IIII.

Aussy consideré, que toutes les veines des hoüilles se trouvent suffoqué'ez des eaux, de sorte quelles ne peuvent estre travaillées, que par grandes

⁴⁴⁾ Zie nr I, hiervóór blz. 536-538.

⁴⁵⁾ Zie nr II, hiervóór blz. 538.

⁴⁶⁾ Zie nrs IV en IVA-E, hiervóór blz. 540-551.

dependances, & qu'on ne mette bien profond sous la terre des xhorrées, & aqueducs, qui sont desia tirez, & baftis, ou qui par occurrence audit partage de leur Hautes Puissances pourront estre tirez, & erigez, pour descharger les eaux desdites veines aux rivières.

V.

En apres considéré aussy, que ceux qui ont conquesté, & conquestent les veines des hoüilles, & charbons, que les veines surmergées, perdues, & inouvrables deschargent de leurs eaux, & consequemment sechent, & rendent ouvrables pour tirer au jour.

VI.

Si est ce, que nous ayants meurement considéré, ce que dessus, trouvons tres necessaire pour le proffit desdits Domaines, & le bien du publicq, qu'au partage de leur Hautes Puissances dudit pays, & comté de Daelhem, sur les houilleries faites, ou à faire, xhorrées & aqueducs erigez, ou a eriger, soit estably un bon & ferme reglement & ordonnance, afin que les entrepreneurs des hoüilleries, xhorrées & aqueducs, & des autres appartenances aux mines, les uns & les autres, ne soyent troublés, ny empeschés.

VII.

Donnons a cette fin par cette nostre ordonnance plein pouvoir, octroy & permission a tous ceux qui auront entrepris, cy devant des fossés des hoüilles, des xhorrées & aqueducs pour les poursuivre, & mettre en bon estat leurs ouvrages pour descharger les inondations des eaux, par roües, ou autres instruments jusques auxdites mines des hoüilles, & toutes veines d'icelles.

VIII.

Comme aussy en vertu de la presente sera permis a toutes autres personnes, de quelle condition, estat, ou qualité qu'ils puissent estre de pouvoir eriger, & conduire en tous lieux du partage de leur Hautes Puissances autres xhorrées & aqueducs a mesme fin, que dessus.

IX.

A condition toutefois, que de temps en temps ils donneront cognoissance au receveur desdits domaines de leur Hautes Puissances, ou en son absence a son commis, des lieux, ou ils voudront commencer a travailler, afin que

ledit receveur, ou son commis puissent bien examiner, que rien ne soit entrepris au prejudice des autres hoüilleries, xhorrées & aqueducs, qui auroient desia este commencez, erigez & conduits.

X.

Et tous, & chacuns, qui auront erigé, & conduit au devant de leurs ouvrages telles xhorrées & aqueducs, ou qui les erigeront, & conduiront encore, demeureront propriétaires des vaines des hoüilles, qui par le moyen de leurs xhorrées & aqueducs sont deschargez de leur eaux, & par ainsi conquesté, & auront tels conquereurs des vaines des hoüilles la liberté de pouvoir poursuivre lesdites vaines conquestées en tous lieux.

XI.

Comme mesme sous les biens, & heritages de tels propriétaires, qui dans trois mois apres la publication de la presente n'auront par mesme moyen des xhorrées & aqueducs, comme dessus tendantes a descharger les eaux des veines des hoüilles, qui s'estendent parmy leurs biens, & heritages, & qui n'auront ainsy lesdites veines des hoüilles rendues capables, pour les tirer au jour, & de pouvoir travailler, ou faire travailler.

XII.

Profiteront neantmoins lesdits propriétaires du huictiesme panier, ou trait francq, & libre de toutes hoüilles, ou charbons, soit gros, ou menu, qui seront tirés au jour parmy leurs dits biens, & heritages, & auront lesdits propriétaires leur choisis libre pour recevoir leur dit droit en argent, ou bien desdites hoüilles, & charbons en espece.

XIII.

Bien entendu toutefois, que lesdits propriétaires des terres fournies, & bénéficiez des hoüilles, & charbons, ne tireront leur tantiesme exprimé dans l'article cy dessus, si non qu'auparavant soient payez les droits cy apres spécifiés au receveur, ou son commis, hors de la masse generale des hoüilles, & charbons tirés au jour.

XIII.

Alors sera permis auxdits entrepreneurs & maistres desdites veines des hoüilles, & charbons conquestez, ou a conquerer, pour au commencement d'ouvrage, ou d'ouverture desdites veines, prendre toutes commoditez sur les

biens, & heritages de tous propriétaires quelconques, pour enfonser leur fosses au moindre dommage, que faire se pourra, auxdites terres, & heritages d'autrui tant sur les veines, qu'au respect des fosses de l'air, & autrement.

XV.

Soubs declaration toutefois, & nostre ordonnance, que pour la rupture de la superficie de la terre, la ou la fosse sera enfoncée sur la veine des houïlles, & charbons, qui viendront à estre tirés au jour, sera payé la somme de trois pattacons, une fois, hormis, qu'encore pour l'extention ou l'argeur de ladite houïllerie, & jusques la, que la terre, pierres & houïlles ou charbons tirées au jour couvriront a l'entour de ladite houïllerie lesdites terres, on payera double pour ledit dommage, selon l'interest au denier vingt, de ce que ladite terre en pourra rendre, en cas qu'elle fut vendue pour argent, & ainsy point a proportion du louage, ou ferme de ladite terre.

XVI.

Mais touchant la rupture de la superficie au regard des diverses fossés de l'air requises a costé des xhorrées & aqueducqs, on payera une fois un pattacon & demy, pour chacune fosse de l'air qu'on y enfonsera hormis aussy (comme il est déclaré & ordonné dans l'article cy dessus) que pour l'extention, & largeur desdites fosses, & jusques la, que la terre, pierres & autrement, tirez de hors desdites fosses, couvriront la terre a l'entour desdites fosses de l'air, le dommage se payera aussy double a raison, comme dessus, & jusques a ce que le tout soit remis en bon estat.

XVII.

Comme aussi considéré, que les houïlles & charbons doivent estre chariées, & chargées par les terres & heritages de divers propriétaires, si est ce, que voulants aussy prevenir a toutes confusions, en ce regard, avons ordonné que lesdits entrepreneurs & maistres desdites houïlleries pourront mesurer, user, & faire user sans aucun trouble un chemin, ou passage pour leurs houïlleries, par dessus & parmy des terres & heritages d'autrui quelconques, sauf, qu'ils feront bon, & payeront seulement simple les dommages causes aux fructs, ou superficie, & point pro rata des interests, comme il est déclaré & ordonné cy dessus au regard de la rupture de la superficie, et jetture de la terre, pierres & autrement.

XVIII.

Et en cas, qu'il arrivat (comme on voit souvent) que tels entrepreneurs & maistres des houïlleries ayant erigé leurs xhorrées & aqueducqs, & poursuivi jusques a la veine des houïlles & charbons, les eaux se deschargent de loing de laditte veine, & avant main;

XIX.

En tel cas nuls entrepreneurs ou maistres des houïlleries, de quelle condition & estat qu'ils pourront estre, ne feront enfonser aucunes fosses des houïlles sur le cours de telles xhorrées & veines, a peine de payer au double les dommages & interests causés, pour ce sujet, & d'une amande de cent florins d'or pour le proffit des Domaines de leur Hautes Puissances.

XX.

Et lesdits entrepreneurs & maistres des houïlleries entretiendront leur xhorrées & aqueducqs nets, & en bon estat, afin de pouvoir tousjours labourer, ou faire labourer sans cesse les veines des houïlles par eux commandées, si ce n'est par raisons legitimes d'une subite guerre, ou par faute d'air au mois d'Aoust.

XXI.

Sans lesquelles raisons legitimes il sera permis audit receveur de saisir, & prendre a soy, pour le proffit desdits Domaines, tous lesdits ouvrages retardéz, & les donner aux autres, en cas que lesdits entrepreneurs & maistres desdits ouvrages, ne se purgent dans quinze jours apres ledit saisissement de leur retardement, & payer les fraix, que ledit receveur a esté obligé de faire.

XXII.

Et d'autant qu'en conformité du Placart de leurs Hautes Puissances en datte du 25 Juillet 1661 ⁴⁷⁾ il ne nous est pas apparu qu'aucuns seigneurs, ou vassaux au partage de leurs dittes Hautes Puissances du pays, & comté de Daelhem, auront aucun droit aux veines des houïlles fondées audit partage, soubs les chemins communs & publicqs, ny aux fontaines, & les rivières, qui en sont formées;

⁴⁷⁾ Zie hiervóór blz. 537, noot 21.

XXIII.

Si est ce, que nous ordonnons bien expressement a nostre dit receveur des Domaines de ladite ville, pays & comté de Daelhem, d'avoir bien soing, de conserver, & maintenir exactement les droits seigneuriaux de leurs Hautes Puissances audit partage.

XXIII.

Et consequemment demander, & faire payer lesdits maistres des houilleries, le huitiesme & quinzieme denier franc argent, pour les houilles, & charbons tirés dessous les chemins publicqs, & communautés, & qui sont vendus depuis le 12 Decembre 1663; & ainsy apres le saisissement fait par ledit receveur van Ylem sur lesdites houilleries, sans aucune diminution quelconque.

XXV.

Comme aussy le quinzieme denier de tous charbons, & houilles tirez en general depuis ledit 12 Decembre, & ledit saisissement, dessous quelques terres, & heritages qu'il puisse estre, & ce pour le droit appartenant auxdits Domaines pour la decharge, & cours de l'eau par les xhorrées & aqueducqs, duquel fossé, ou houillerie que se soit, tant au dit partage de leurs Hautes Puissances, comme aussy de ceux, qui se trouveront estre scituez sous la jurisdiction du Roy d'Espagne, ou autres territoires quelconques, soit d'Empire, ou de Liege, qui se trouveront dechargés, ou avoir dechargé leurs eaux dans les rivières scituées audit partage de leurs Hautes Puissances.

XXVI.

Ordonnons aussy, qu'apres la publication de cette, nulles houilleries, au partage de leurs Hautes Puissances au pays & comté de Daelhem ne se feront, ne soit, que les entrepreneurs & maistres d'icelles fossez auront fait notification audit receveur, ou en son absence a son commis, & au controlleur Herman van Leeuwen, afin d'enregistrer lesdites fosses & houilleries commandées, & les contreroller, a peine, que lesdits entrepreneurs & maistres de telles fosses & houilleries n'estant point notifiés, perdront le droit de leur veines conquestées xhorrées & aqueducqs, & encore estre obligés a payer la somme de cinquante pattacons au profit de celluy, qui aura donné notification de ceste transgression.

XXVII.

Comme aussy qu'ancuns entrepreneurs ou maistres des houilleries scituez hors ledit partage de leurs Hautes Puissances, soit sous la jurisdiction dudit Roy d'Espagne, ou autres territoires de l'Empire, ou pays de Liège, ne conduiront aucunes xhorrées ou aqueducs aux rivières dudit partage de leurs Hautes Puissances, audit pays & comté de Daelhem, sans donner auparavant avis audit receveur ou en son absence à son commis, & audit contrerolleur, a telle fin, que dessus, à peine, qu'icelles xhorrées & aqueducqs seront estoupés & ruinés, comme aussy, que les entrepreneurs & maistres d'icelles, seront arrestables, & leurs biens recherchables sous nostre jurisdiction, pour pareille somme de cinquante pattacons, comme dit est en l'article cy dessus, au profit de celluy, qui aura donné la notification.

XXVIII.

Le tout pour empescher toute fourbe & fraude auxdits revenus & droits seigneuriaux, qui seront continues cy apres a estre payés, comme dit est, & comme aussy icy plus amplement & distinctement sera ordonné & déclaré.

XXIX.

Sçavoir de toutes houilles & charbons, qui ont esté tirées au jour & a tirer au jour au dessous les chemins publicqs & communautés le huitiesme denier argent franc sans aucune diminution, & a concurrence des droits cy dessus specifiez, & ordonnez, pour les propriétaires des terres fournies & beneficiées des houilles & charbons, aussy le quinzieme denier pour le droit de decharge des eaux desdites houilles & charbons tirées au jour de dessous lesdits chemins publicqs & communautés & comme il est ordonné & déclaré cy dessus a la concurrence dudit huitiesme denier permy les terres fournies, & beneficiez des houilles & charbons des particuliers, & des houilleries scituées hors dudit partage de leurs Hautes Puissances qui dechargent neantmoins leurs eaux aux rivières dudit partage.

XXX.

Lequel quinzieme denier pour droit de decharge des eaux sera payé hors de la masse generale de toutes houilles & charbons tires, & a tirer de quinze à quinze jours ou de mois en mois, au plus tard audit receveur devant, que lesdits propriétaires desdites terres fournies, & beneficiez des charbons, tireront leur tantiesme du huitiesme denier cy dessus ordonné & specifié.

XXXI.

De sorte que par cettès on entend, & ordonne, que lesdits propriétaires des terresourniées & beneficiées des houilles & charbons payeront aussy bien ledit quinziesme denier de leur huictiesme part, que lesdits entrepreneurs & maistres des houilleries payeront de leur septiesme a la huictiesme part, ainsy comme ils sont chargez par la presente.

XXXII.

Demeurant ainsy lesdits maistres de toutes les houilleries, soit sous la jurisdiction & territoire de leurs Hautes Puissances, ou autres, obligez, recherchables & executables, pour ledit droit du quinziesme denier competant aux Domaines pour la decharge des eaux, hors de la masse generale de toutes houilles & charbons tirées, & a tirer, ce que lesdits maistres pourront aussy repeter, recharger & tirer desdits propriétaires des terres fournies, & beneficiées des houilles & charbons au pro rata de leurdit huictiesme, ou autres portions par eux profitées.

XXXIII.

Et il sera permis audit receveur de mettre sur chaque fosse des houilles, ou charbons, soit quelles soyent scituées dedans, ou dehors le territoire de leurs Hautes Puissances qui dechargent neantmoins leurs eaux dans les rivières, deux ouvriers jurés, qui seront payés des maistres desdites houilleries pour leur ouvrage.

XXXIII.

Comme aussy seront tenus, & obligez chacun des entrepreneurs, maistres & visiteurs desdites houilleries, chacun en son particulier, faire serment entre les mains dudit receveur, qu'ils ne frauderont point lesdits droits appartenants aux Domaines susdits par quelques moyens premeditez, ou a mediter directement, ny indirectement, mais qu'ils le payeront sincerement.

XXXV.

Et en cas, qu'aucune personne transgressat ceste ordonnance, on procedera contre luy criminellement, avec confiscation des fosses, ou houilleries, & dependences d'icelles scituez sous la jurisdiction de leurs Hautes Puissances, comme aussy en cas susdit, seront ruinées les xhorées & aqueducqs des fosses, ou houilleries scituez hors le territoire de leurs Hautes Puissances, & neantmoins jetteront, & dechargeront leurs eaux dans leurs rivières, &

seront encore les maistres desdites fosses & houilleries, reprehensibles dans ladite jurisdiction de leurs Hautes Puissances, & leurs biens y scituez, confisqués a la concurrence de la valeur de leur dites fosses, & houilleries, & dependences d'icelles.

XXXVI.

Tous ceux qui feront notification desdites fraudes audit receveur, auront incontinant pour une recompance, la somme de cent pattacons, ou valeur, & ordonnons audit receveur de payer ladite somme incontinant sans autre ordre, & en apres nous en faire une ample notification.

XXXVII.

Et d'autant que nous sommes aussy informez, que dans le pays & comté de Daelhem on est accoustumé, & qu'il y est usité, que les biens immeubles par separation du lict, *quoad proprietatem*, viennent sur les enfans, & que l'usufruit seul demeure au dernier vivant;

XXXVIII.

Et ayant aussy meurement considéré, que la recherche des houilles & charbons, & établissement des houilleries, comme aussy les conduits souterains & l'établissement des xhorées & aqueducqs, requierent de grandes sommes, & que les acquisitions des veines des houilles consomment quantité d'argent;

XXXIX.

Et qu'en suite, pour prevenir beaucoup d'inutiles, & ruineuses procedures, il est necessaire de declarer & regler lesdits acquets entre les meubles, ainsy comme on l'a réglé & ordonné en mesme occasion au pays de Liège;

XL.

Si est ce, que nous declarons & ordonnons par la presente, que la moitié des revenus desdites houilleries scituées audit partage de leurs Hautes Puissances audit pays & comté de Daelhem viendront & succederont au dernier vivant, & pour l'autre moitié aux heritiers du defunct.

XLI.

Comme aussy considéré, que les terres vinsent a estre pires aux quelles on fait, & enfonce les fosses des houilles & beurres de l'air, a cause de la

distance des places, la ou les houïlleries, & fosses ont esté enfonsées, & par la rupture de la superficie, & mouvement de terre, ne peuvent avoir leur graisse, ny humidité;

XLII.

Il est ordonné par cés presentes, que le propriétaire, & usufruituaire jouiront, & possederont chacun d'eux la moitié des revenus dudit remboursement double annuel cy devant remarqué, & ordonné a celluy, qui souffrira au superficies de ses terres, comme aussy des trois pattacons cy dessus ordonnez pour la repture de la superficie des houïlleries, & du pattacon, & demy ordonné pour chaque beurre de l'air.

XLIII.

Cassons & annullons tous les contracts cy devant faits entre les maistres des houïlleries, & des propriétaires des terres fournies, & beneficiez des charbons & houïlles, & les avons reglez & ordonnez selon ce reglement & ordonnance, d'autant que ledit reglement pourroit contrarier.

XLIII.

Et s'il arrive, que quelques uns des propriétaires desdites terres fournies, & beneficiez des charbons & houïlles vinsent a doubter, que lesdits maistres des fosses, & houïlleries fusent avancez jusques au dessoubz de leur terres, il sera permis en tel cas, auxdits propriétaires, de demander jour audit receveur, pour les faire mesurer, a quoy ledit receveur consentira au requérant, mais fera tout avec la plus grande commodité desdits maistres des fosses accusées.

XLV.

Auquel temps ladite mesure se fera en presence dudit receveur, ou de son commis par un des deux mesureurs a ordonner, & jurer par ledit receveur, & ce a la charge de celluy, qui aura tort, pour lequel mesurage le maistre, ou maistres des houïlleries ne refuseront point les instruments, qui seront presents, & propres pour ledit mesurage, ou autrement ils seront fournis par le propriétaire, ou bien, par le requérant.

XLVI.

Et en cas de quelque mes-intelligence entre ledit propriétaire, ou requérant, & maistre ou maistres des houïlleries, ledit receveur fera toute diligence pour accomoder ce differant entre les parties, s'il est possible;

XLVII.

Et en cas de refus renvoyer au drossard de laditte ville, pays et compté de Daelhem, par lequel drossard & ledit receveur avec association des Jurisconsultes maistres Jean Rusius⁴⁸), Jean Pestors⁴⁹), & Caspar de Hoogendorp⁵⁰) avec l'Ingenieur des mines Jean Joachim de Jacobi, comme personnes a ce specialement ordonnées, seront de plano décidées toutes les questions & differans, meus a l'exclusion de toutes autres justices.

XLVIII.

Mais en cas, que l'un ou l'autre de deux parties s'imagineroit d'estre grevé par ladite decision, il luy sera permis de poursuivre sa reformation devant Nous, voire que par provision ladite decision aura neantmoins son execution.

XLIX.

Et s'il arrive, que lesdits entrepreneurs & maistres des fosses, & houïlleries viennent a descouvrir par l'enfoncement de leurs fosses, & beurres de l'air, ou par la poursuite des veines des houïlles, quelques autres mineraux, soit plomb, estein, fer, soufre, allun, ou semblables, ils seront tenus, & obligez de donner notification de tout cecy audit receveur incontinent, ou au plus long dans trois jours, a peine d'estre considerez, comme usurpateurs des Domaines, & regaux de leurs Hautes Puissances, & qu'ensuite contre tels usurpateurs sera agi, & procedé criminellement par ledit drossard;

L.

Afin, que ledit receveur y puisse avoir le soin, comme des regaux, qui ne sont point communs avec charbons, houïlles, ou semblables proffits des subjects.

⁴⁸) Mr Jean Ruse (Rusius) was in 1668 Commissaris-Instructeur van de Staten-Generaal te Maastricht. *Publ. de Limbourg* dl 51 (1915) blz. 193. Op 14 Mei 1659 wordt hij genoemd als oud-burgemeester van Maastricht. *Public. de Limb.* dl 50 (1914) blz. 191, 218.

⁴⁹) Mr Johan Pestors wordt genoemd als paymeester van Maastricht in 1643, als luitenant-voogd in het Land van Valkenburg in 1654, als pensionaris van Maastricht van 28 Mei 1660 tot 30 April 1668. *Public. de Limb.* dl 50 (1914) blz. 156, 177, 191, 222; dl 51 (1915) blz. 183, 188, 195; dl 47 (1911) blz. 78.

⁵⁰) Caspar van Hogendorp, geb. te Worcum omstr. 1629, overl. te Maastricht vóór 4 October 1691; licentiaat in de beide rechten; werd burger van Maastricht in 1652, bekleedde daar vele openbare functies: o.a. schepen 1654-1670, burgemeester 1664-1668, president-schepen 1668. Bij resolutie van de Staten-Generaal werd hij op 10 Oct. 1679 bevestigd in de functie van secretaris van het Hoge Brabantse Gerecht en Commissaris-Instructeur te Maastricht; hij bleef dit tot aan zijn dood. *Nieuw Nederl. Biogr. Woordenboek* dl IX, col. 383. *De Maasgouw* jrg 9 (1887) blz. 200; (1920) blz. 69 (overleden). *Publ. de Limb.* dl 51 (1915) blz. 188, 224, 251, 284; dl 54 (1918) blz. 118 (overleden).

LI.

Et au regard, que les fosses, qui par la recharge desdits mineraux doivent estre fossoyées & enfonsées, ne peuvent estre considerées, comme les fosses enfonsées sur les charbons, tant au regard, que ledits mineraux ont leur respect a la Souverainité de leurs Hautes Puissances, & sont d'une autre nature, que charbons, ou houilles, & par consequent ne doivent estre tant chargez, comme aussy, que la recharge des mineraux est subjeete a mille fois plus des perils, & hazards, que la recharge des charbons, & que pourtant ne seroit possible aux octroyez pour la recherche desdits mineraux de continuer pour le service de l'Estat auxdits ouvrages en cas qu'ils soyent egales avec lesdits entrepreneurs, & maistres des houilleries pour le remboursement des dommages susdits;

LII.

Si est ce, que nous reglons & ordonnons, les dommages faits au regard desdits mineraux, pour remboursement simple pro rata du louage, ou ferme des terres, & heritages, qui sera payé jusques a ce, que ledit dommage vienne a cesser, & que tout sera redressé tant qu'il sera possible, & mis en estat, comme il estoit auparavant.

LIII.

Et en cas, que pour cet effect, seroient meus quelques differants entre ledit propriétaire, ou propriétaires des terres, ou heritages fournis, & beneficiés de quelques sortes de mineraux, & lesdits octroyez, en tel cas tous ledits differants seront de plano decidez par ledit drossard & receveur de ladite ville, pays & comté de Daelhem, & seront Juris Consultes maistres Jean Rusius, Jean Pestes, & Caspar de Hoogendorp par eux en ce cas appelés.

LIIII.

Reservant neantmoins a Nous la cognoissance en cas de reformation, qui sera aussy permise, comme dessus aux parties en ce cas, voire sans aucune surgeance de l'exécution.

LV.

Avec quoy nous prenons en nostre protection singuliere, & sauvegarde les fosses des houilles, beurrées de l'air, xhorrées & aqueducs, faits, & erigez tant pour les mineraux, que pour les veines des houilles, ou encore

a faire, & a eriger, comme aussy toutes les mines sans exception, & les harnaps dependants d'icelles, ordonnons en suite a peine de la r qu'aucune personne, que ce soit, n'entreprene a les endommager en au façon directement, ny indirectement.

LVI.

Ordonnons biens expres audit drossard dudit comté de Daelhem de ceder criminellement selon l'exigence de la cause, contre tels delinqu devant la Haute Justice de ladite ville, pays & comté de Daelhem, l Nous entendons, que ces procedures appartiennent, au respect des dom & regales de l'estat, pour autant que jusques icy on n'a point cons encore un baillif des mines audit partage de leurs Hautes Puissances a comté de Daelhem.

LVII.

Aussy nous interdisons bien expres, que l'ingenieur des mines Joachim de Jacobi assistant, ou quelque autre personne quelconque, auront esté constituez par les octroyez pour inspecteurs ou directeurs dites mines, ou a constituer encore cy apres,

LVIII.

Que lesdites octroyez, ny ledit ingenieur des mines y assistant, ny autres inspecteurs ou directeurs constituez, ou a constituer, n'entrepre de charrier, ou de porter des mines, ou l'huisumes, aucunes sortes des r raux, soit rafinez, ou point rafinez, sans la preallable cognoissance d receveur, ou de son commis, & dudit contrerolleur, pour enregistrer la q tité desdits mineraux tant rafinés, que non rafinés chacun en son particul & les porter au contrerolle.

LIX.

Et ordonnons en suite que les mineraux, qui sont mis en tonneaux, rafinez ou non rafinez ne se transporteront point aussy des mines, ou l'huisumes, sans que preallablement lesdits tonneaux enpacquettéz ne so pesés en presence dudit receveur, ou de son commis, & dudit contreroll lesquels mettront leur marques respectivement sur lesdits tonneaux, & p cette fin il sera delivré, audit receveur un fer portant les armes de la G ralité, & audit contrerolleur, un fer contenant les armes du lieu la ou les mineraux ont esté tirez & a tirer.